

1111

DOTZE MESOS LLULL

COMMEMORACIÓ DE L'ANY LLULL
AL MUNICIPI D'ALGAIDA

NOVEMBRE 2015 - NOVEMBRE 2016

DOTZE MESOS LLULL

**COMMEMORACIÓ DE L'ANY LLULL
AL MUNICIPI D'ALGAIDA**

NOVEMBRE 2015 - NOVEMBRE 2016

AJUNTAMENT D'ALGAIDA

© del text: els autors

© del pròleg: Pere Fullana Puigserver

© de les fotografies: els autors

© de l'edició: Ajuntament d'Algaida, 2017. Amb el patrocini del Departament de Cultura, Patrimoni i Esports del Consell de Mallorca

Primera edició, dins la Col·lecció Binària: desembre de 2018

Il·lustracions de la coberta: Logotip de l'Any Llull de Pilar Salas Barceló i adaptació del gravat del puig de Randa que apareix a *Divi Raimundi Lulli Doctoris illuminati. Ars inventiva veritatis*.

Disseny de la coberta i maquetació: Bartomeu Salas Mascaró

AJUNTAMENT D'ALGAIDA

Carrer del Rei, 6

07210 · Algaida, Illes Balears

Tel.: 971 12 50 76

ajuntament@ajalgaida.net

www.ajalgaida.net

Imprès per BAHÍA industria gráfica

Gremi de Boters, 40 · 07009 Palma, Illes Balears

ISBN: 978-84-921508-8-5

DIPÒSIT LEGAL: P.M. 1412-2017

TAULA

o.	<i>Pròleg: Dotze mesos Llull</i>	5
	PERE FULLANA PUIGSERVER	
I.	<i>Parlament inaugural</i>	11
	MARIA ANTÒNIA MULET VICH	
II.	<i>Exposició de fotografies Ramon Llull</i>	19
	AGRUPACIÓ FOTOGRÀFICA D'ALGAIDA	
III.	<i>Centre d'interès Any Ramon Llull.</i> <i>Exposició i Jornada lúdico-esportiva</i>	25
	MESTRES DEL CEIP PARE BARTOMEU POU	
IV.	<i>Ramon Llull, home de ciència i acció</i>	31
	DAMIÀ CONTESTÍ SASTRE D'ESTHÀCAR, OSS	
V.	<i>Ramon Llull: crític amb la cristiandat medieval</i>	49
	PERE FULLANA PUIGSERVER	
VI.	<i>Ramon Llull i la flora</i>	53
	LLORENÇ GIL VIVES	
VII.	<i>El carrer Ramon Llull d'Algaida</i>	67
	CATALINA MAS TARGA	
VIII.	<i>El llatí de Ramon Llull</i>	75
	MIREIA MULET MAS	

DOTZE MESOS LLULL

IX.	<i>Qui era Ramon Llull</i>	85
	VÍCTOR MULET MAS	
X.	<i>La figuera «Beat Ramon»</i>	89
	ANTONI Cerdà Amengual	
XI.	<i>El beat Ramon Llull i l'Amat</i>	93
	FRANCESC RAMIS OLIVER	
XII.	<i>L'Any Llull</i>	101
	MARIBEL RIPOLL PERELLÓ	
XIII.	<i>Imatges lul·lianes: la il·luminació de Ramon Llull al puig de Randa</i>	105
	MIQUELA SACARÈS TABERNER	
XIV.	<i>Ramon Llull, un personatge de novella</i>	111
	MIQUEL SERRA ROIG	
XV.	<i>Titoieta Ràdio a l'Any Llull</i>	117
	TITOIETA RÀDIO	
XVI.	<i>Dotze mesos Llull. Recull d'activitats i imatges de l'Any Llull</i>	121
XVII.	<i>Parlament de cloenda de l'Any Llull</i>	159
	MARGALIDA GARCÍAS SIMÓN	

PRÒLEG

DOTZE MESOS LLULL

PERE FULLANA PUIGSERVER

Les nostres generacions algaidines recordaran l'Any Llull (2015-2016) com un moment especialment interessant per a la identitat de poble. Algaida està relacionat directament amb un territori, un paisatge, una parla, una fundació i una gent, entre els quals hi han excel·lit personatges amb projecció. Entre tots aquests personatges que la història universal associa al municipi d'Algaida hi figura el gran Ramon Llull, amb la qual cosa ens sentim hereus d'un passat cultural comú, una tradició que en ple segle XXI observem amb gratitud però també amb un cert orgull. Llull ens associa a una cultura i ens vincula als orígens d'aquesta cultura mateixa. Per afegir tots els membres conscients d'aquesta cultura observen el nostre paisatge, en especial el puig de Randa, com un dels espais fundacionals, com un indret transformador, com aquell lloc on comença a brollar la fecunditat d'un pensament i una manera d'entendre i de viure en el món. Randa és universalment conegut perquè està associat a la figura gegantina de Llull, i d'aquesta manera Randa vessa de manera abundant les seves aigües sobre el raiguer algaidí, amb la qual cosa els algai-

dins som els primers en beneficiar-nos d'una naturalesa fèrtil en un sentit que va molt més enllà de la matèria. Les arrels del nostre petit país encara avui es nodreixen de Castellitx, Albenya, sa Mata, Son Coll i Pola, les possessions lul·lianes per excel·lència. Llull està incorporat a «l'ADN» algaidí i per això mateix la commemoració ha tingut una capacitat de socialització i una unitat de sentiment certament superior a molts altres manifestacions puntuals.

Durant aquest any hem viscut col·lectivament una experiència exclusiva. Hem treballat tot a partir de la figura de Llull i hem experimentat que l'Il·luminat del puig de Randa, manté una gran vigoroïtat i unes fortalises que van molt més enllà del que podíem imaginar. Ramon Llull és el personatge més rellevant que ha donat la història d'Algaida. Una història que transcendeix fins i tot la de Mallorca. Un individu que ha marcat la història de les terres de parla catalana des del segle XIII fins a l'actualitat. Quan hem de definir qui som, quin és el lloc que ocupem en el món o com ens convé actuar col·lectivament, comptam amb un dels nostres entre els grans mestres de la història de la humanitat. Llull és una de les grans icones històriques, convertit avui en un referent polièdric, i la seva biografia està associada a una vida fecunda en molts sentits. Tot allò que circumda la seva vida i obra respira profunditat i crítica, pau i diàleg, empatia i resiliència. Cada racó del territori algaidí ens mostra Llull, cada algaidí porta un Llull en el seu interior, perquè els individus que han surat i treballat en aquest paisatge lul·lià tenen un punt joglaresc que conviu amb un aire exigent, perquè els nostres avantpassats es van haver de fer forts en un hàbitat rocós i magre, en companyia d'anacoretes, pastors i mercaders.

Aquest indret que els algaidins ocupam i sentim com a nostre també va ser l'espai que Llull estimà d'una forma especial, hi residí temporalment i el tingué sempre present al llarg de la seva vida, és a dir des del 1232 fins el 1316. Viatjà per tot el món conegut, s'entrevistà amb els personatges amb més poder del seu temps, escriví i intervingué en els fòrums més significatius, però sempre tingué present que tot allò que feia i deia

era resultat d'una experiència viscuda intensament en el puig de Randa, en aquest petit món màgic i espiritual de la serra algaïdina.

En aquesta obra que avui us presentem hi podreu assaborir una espurna de l'ànima lulliano-algaïdina. Hi trobareu relats que ens ajuden a recordar la figura de Ramon Llull (Víctor Mulet) i a retrobar-nos amb l'avior més nostrada en formes ben diverses com la història i l'art (Damià Contestí Sastre, Pere Fullana, Miquela Sacarès); degustareu històries encara ben presents, com ara la presència de Llull en la nostra vida quotidiana, donant nom als nostres carrers d'Algaida, Pina i Randa (Catalina Mas Targa) i us assabentareu de la connexió de Llull amb el món clàssic (Mireia Mulet), la literatura (Miquel Serra) i la teologia (Francesc Ramis). Llull és ben present també en el paisatge, especialment en la flora (Llorenç Gil), en la gastronomia i en el món de la pagesia (Antoni Cerdà). També l'escola ha tingut un paper rellevant i ha estat molt present en molts actes, i en certa manera tota la collectivitat ha tingut molt present que l'Any Llull tenia un caràcter educatiu i didàctic (CEIP Pare Bartomeu Pou). Les institucions docents, les entitats i associacions culturals i, fins i tot, els partits polítics han participat de manera ben activa, organitzant excursions, concerts, exposicions, trobades, celebracions, actes lúdics i esportius i conferències. La majoria d'associacions i entitats que constitueixen el teixit cívic de la localitat es van sumar i van participar promovent o donant suport a actes, algunes d'aquestes es converteixen en portaveu (*Es Saig*, Títoietà Ràdio) de les entitats actives i alguna altra hi participa donant fe de la rellevància de les imatges en aquesta llarga història (Associació Fotogràfica d'Algaida). Tanmateix, l'Any Llull que Algaida ha commemorat amb tanta intensitat només es pot entendre en el marc d'una commemoració que el país ha viscut amb intensitat (Maribel Ripoll) i en el cas del municipi d'Algaida ha comptat amb el suport de l'Ajuntament, com es pot constatar amb les intervencions de la regidora de Cultura (Margalida Garcias) i la batlessa (Maria Antònia Mulet). El recull d'activitats que figuren en els capítols finals d'aquest llibre parlen d'un

poble i d'una gent que ha tingut una sensibilitat i un compromís excepcional amb una causa que valia molt la pena. Servidor ha après molt dels algaidins durant aquest any, hem tingut ocasió de percebre com és de ric el nostre poble en associacions i individus sans i generosos, sempre liderats per l'incombustible Tomeu Salas i la sensibilíssima Margalida Garcias. Les comissions, les reunions i les trobades han fet aflorar virtuts que mai havíem descobert amb aquesta profunditat i aquesta grandesa. Gràcies a Llull ens hem conegut més i millor a nosaltres mateixos, Aquest llibre és i serà la crònica d'una obra col·lectiva, un gest que posa de manifest la grandesa i la capacitat de treballar plegats, i una prova que reflecteix la intensitat de l'amor que Algaida té a l'Il·luminat de Randa.

Pere Fullana Puigserver
Algaida, hivern de 2017

OCTUBRE 2015. Logotip de l'Any Llull dissenyat per Pilar Salas Barceló, en la versió de blanc i negre. Aquesta imatge acompanyà tots els actes realitzats durant l'Any Llull a Randa, Pina i Algaida.

Parlament inaugural de l'Any Llull al municipi d'Algaida a càrrec de la Sra. Maria Antònia Mulet Vich, batlessa d'Algaida, pronunciat a l'església de Randa dissabte, dia 28 de novembre de 2015 amb motiu de l'inici de les activitats de l'Any Llull a Algaida, Pina i Randa.

I

PARLAMENT INAUGURAL

MARIA ANTÒNIA MULET VICH

Senyores i senyors, bon vespre a tothom.

Des de l'Ajuntament d'Algaida us donam la benvinguda a l'acte d'avui vespre, una acte que marca l'inici de l'Any Llull al municipi d'Algaida.

Vull agrair molt especialment l'assistència de les autoritats: al vicepresident del Consell de Mallorca; a la comissària de l'Any Llull del Govern de les Illes Balears; al batle de Lluçmajor; als regidors i regidores; a la gerent de la Universitat de les Illes Balears; a les autoritats eclesiàstiques i als conferenciants d'avui vespre: Gabriel Ensenyat i Gaspar Valero. Així mateix, a Bartomeu Salas i Pere Fullana i a la regidora de cultura Margalida Garcias per la gran tasca duïta a terme durant per aquests darrers mesos i, sobretot, a tots els representants de la comissió de l'Any Llull formada per les entitats i associacions del nostre municipi.

Una comissió amb un objectiu molt clar: sumar entre tots per poder commemorar l'Any Llull amb un projecte que pretén arribar a tota la societat, des dels infants fins als més grans, i fer-los encara més propera la vida i l'obra de Ramon Llull.

NOVEMBRE 2015. Acte inaugural de l'Any Lull al municipi d'Algaida que va tenir lloc a l'església de Randa. Intervencions de Maria Antònia Mulet Vich, batlessa, i de Margalida Garcias Simón, regidora d'Educació i Cultura.

L'acte d'avui és, sens dubte, un acte on el nostre municipi i especialment Randa i el seu puig es convertiran en un dels protagonistes principals durant tot aquest any de celebracions, uns indrets que, juntament amb altres com són el monestir de Miramar, la ciutat de Palma i el monestir de La Real, són els espais on va transcórrer una bona part de la vida de Llull i veié la llum la seva obra.

No podem oblidar que l'originalitat del seu pensament i la qualitat de la seva literatura han fet de Ramon Llull la figura més destacada de la cultura catalana de tots els segles. La seva obra, escrita principalment en català, ha tingut una gran influència entre els grans pensadors de tots els temps i els seus llibres han estat editats i traduïts a diferents llengües als diferents centres de cultura i estudi més prestigiosos del món.

Per tant, amb el coneixement de la importància de Llull i la seva obra, des del primer moment que vàrem començar a parlar de la celebració dels diversos actes, vos puc assegurar que des de l'Ajuntament ens vàrem trobar amb una gran responsabilitat. I la nostra pregunta va ser: com podríem dur endavant aquesta celebració des d'un municipi petit del Pla de Mallorca quan teníem clar que moltes institucions tant religioses, polítiques i culturals de molts diferents indrets també celebrarien actes durant tot aquest any?

Aquest va ser un fet que ens va encoratjar, des de el primer moment, per una banda a pensar com volíem, des de Randa, Pina i Algaida, que fos la celebració del centenari i per una altra amb qui i per qui ho volíem celebrar.

A la primera pregunta, ben aviat vàrem trobar la resposta —i, a més, una resposta senzilla i clara—: Volíem que fos un any on l'objectiu principal consistís en donar a conèixer la figura de Ramon Llull en tots els seus aspectes i la relació que va tenir amb el nostre municipi, sobretot amb Randa i el seu puig. A la segona pregunta la resposta fou: ho volíem dur a terme des de l'Ajuntament i conjuntament amb totes les entitats, associacions i agrupacions del municipi; però sobretot el nostre objectiu era do-

NOVEMBRE 2015. Acte inaugural de l'Any Llull al municipi d'Algaida. Intervenció de Pilar Salas Barceló, guanyadora del Concurs del Logotip de l'Any Llull.

NOVEMBRE 2015. Acte inaugural de l'Any Llull al municipi d'Algaida. Panoràmica del públic assistent a l'església de Randa.

nar a conèixer durant tot un any com va ser, com va viure i com va pensar Ramon Llull; un personatge que és molt conegut dins el nostre imaginari però que, a la vegada, és desconegut per molts de ciutadans i ciutadanes.

Com deia abans, Ramon Llull va viure a la muntanya de Randa, i, per tant, aquest lloc on ens trobam avui vespre, és un lloc on hem de reivindicar la seva figura i la seva obra; i la millor manera de fer-ho és divulgant la seva figura des del nostre municipi mitjançant tot un sèrie d'activitats i actes de caire cultural, educatiu, esportiu o gastronòmic on s'hi impliquin tots els ciutadans i ciutadanes.

Comentava que pel nostre municipi, un municipi petit, representava tot un repte dur endavant la celebració de l'Any Llull; i que significava reafirmar, entre d'altres coses, que Algaida, Pina i Randa són municipis culturalment actius on any rere any demostram que la cultura és una constant en el dia a dia i que som una gent que apostam pel foment de la nostra llengua i la nostra cultura. Estic ben convençuda que som un poble que ja començant al segle XIII amb la figura de Ramon Llull i continuant al llarg del temps amb altres algaidins il·lustres com Pere Capellà i Llorenç Antich «Mora», entre d'altres, hem defensat i lluitat per la nostra llengua i la nostra identitat com a poble.

L'acte que avui vespre celebrem aquí, a Randa, a la seva església té un significat molt especial per tots nosaltres i també té motius més que justificats per iniciar-ho en aquest petit indret de la nostra illa. El primer és que no poden oblidar que una part molt important de la seva vida i de la seva obra va transcórrer en aquests paratges. Però, per un altra banda, és evident que si hi ha unes persones que tenen present a la figura de Ramon Llull en el seu dia a dia, aquests són els randins i randines. Tots ells han aconseguit que des d'aquest lloc tan màgic, la figura de Ramon Llull sigui reconeguda arreu del món. I no només que sigui reconeguda com a escriptor o filòsof; també ho han fet donant a conèixer la riquesa de tot un patrimoni cultural, paisatgístic i social que ens demostra ara més que mai que no podem entendre la figura de Llull sense conèixer Randa, la seva muntanya i la seva gent.

NOVEMBRE 2015. Acte inaugural de l'Any Llull al municipi d'Algaida. Pere Fullana Puigserver presentà Gabriel Ensenyat i Gaspar Valero, que impartiren la conferència *Els paisatges de Ramon Llull*.

NOVEMBRE 2015. Acte inaugural de l'Any Llull al municipi d'Algaida. Gabriel Salas Mascaró, de Titoietà Ràdio, en un moment de la retransmissió en directe de l'acte.

Per tant, vull agrair la gran tasca feta a tots els que d'una manera o altra teniu relació amb el poble i, sobretot, el respecte, l'admiració i la complicitat que teniu amb tot l'entorn de la muntanya de Randa i molt especialment amb la figura de Ramon Llull.

És per tot això que durant aquest any tots els implicats en la seva celebració tenim la responsabilitat de fer feina tots plegats en aquest projecte perquè la vida i la obra de Llull ens serveixi per dinamitzar el massís de Randa i posar en valor el seu paisatge i la seva cultura. Hem d'aconseguir durant aquest any que la figura de Llull sigui reconeguda tal com li pertoca, perquè no podem oblidar que, a vegades, el reconeixement ens ve més de fora que del nostre entorn.

Per tant, Mallorca ha de ser un referent amb la celebració de l'Any Llull i això implica crear sinergies ja que aquesta és la única manera que tenim de poder reconèixer la importància que va tenir, que té i que tindrà la seva figura per la nostra llengua, la nostra cultura i, a la cap a la fi, amb la nostra manera de ser. I aquest és un fet que no podem oblidar mai, ja que en ser el primer autor en llengua catalana, la va obrir per primera vegada a totes les possibilitats del pensament científic, filosòfic i teològic.

I ja per acabar: és cert que Ramon Llull és un personatge d'una diversitat complexa. Crec, però, que aquest any d'actes han de servir perquè la seva figura sigui de cada vegada més propera per a tothom.

Per tot això, hem de tenir sempre present que conèixer és estimar.

Moltes gràcies.

Mostra de fotografies de l'exposició *Ramon Llull* de l'Agrupació Fotogràfica d'Algaida, inaugurada dissabte dia 23 de juliol de 2016 dins dels actes programats amb motiu de les Festes de Sant Jaume. L'exposició va tenir lloc a l'espai de l'exposició permanent de l'AFA, al casal Pere Capellà, i fou organitzada per l'Agrupació Fotogràfica amb el suport de l'Ajuntament.

II

EXPOSICIÓ DE FOTOGRAFIES RAMON LLULL

AGRUPACIÓ FOTOGRÀFICA D'ALGAIDA

FOTOGRAFIA I. Autor: Miquel Cano. Agrupació fotogràfica d'Algaida.

AGRUPACIÓ FOTOGRÀFICA D'ALGAIDA

FOTOGRAFIA 2. Escultura de Ramon Llull al Passeig Sagrera de Palma, obra d'Horacio de Eguía. Autor: Jaume Llinàs. Agrupació Fotogràfica d'Algaida.

FOTOGRAFIA 3. *La mata escrita*. Autor: Antoni Montserrat.
Agrupació Fotogràfica d'Algaida.

AGRUPACIÓ FOTOGRÀFICA D'ALGAIDA

FOTOGRAFIA 4. Aula de Gramàtica i Museu del santuari de Cura. Autor: Gabriel Munar «Riu». Agrupació fotogràfica d'Algaida.

II • EXPOSICIÓ DE FOTOGRAFIES RAMON LLULL

FOTOGRAFIA 5. Escultura de Ramon Llull, als jardins del santuari de Cura.
Autor: Gaizka Taro. Agrupació Fotogràfica d'Algaida.

III

CENTRE D'INTERÈS ANY RAMON LLULL EXPOSICIÓ I JORNADA LÚDICO-ESPORTIVA

MESTRES DEL CEIP PARE BARTOMEU POU

DESCRIPCIÓ I EXPLICACIÓ DE L'ACTIVITAT

Al llarg del curs 2015-2016, des del CEIP Pare Bartomeu Pou hem volgut aportar el nostre granet d'arena a l'Any Llull, en commemoració del 700è centenari de la seva mort. Al municipi d'Algaida s'han duit a terme moltes activitats per celebrar-ho, atès que la figura de Ramon Llull està molt vinculada al municipi (Randa, Cura).

Així doncs, des del mes de novembre, els alumnes, tant dins l'aula com amb tota una sèrie de sortides complementàries al puig de Randa i per Palma, treballaren i conegueren la figura de Ramon Llull: qui era, on va viure, les obres que va escriure, l'època històrica i la vinculació amb el nostre municipi.

La setmana del 16 al 20 de maig de 2015 va tenir lloc una exposició dels treballs dels alumnes de l'escola que s'havien realitzat durant tot el curs i que va poder visitar tothom. En aquesta exposició ens endinsàrem dins el

món Llull en un recorregut en el qual es mostraren dibuixos de Ramon Llull, les produccions fetes al taller de pintura en ploma, els escuts, banderetes i ornaments que no podien faltar a l'època medieval elaborades pels alumnes d'Educació Infantil. També s'hi exposaren pòsters i informació de la figura de Ramon Llull, els seus viatges, la seva obra i, fins i tot, els escenaris que utilitzaren els alumnes de 3r d'Educació Primària per representar l'obra de teatre que varen escriure sobre la vida de Ramon Llull.

La setmana acabà amb la jornada lúdico-esportiva organitzada pels alumnes de 6è, coordinats pels seus tutors i l'especialista d'Educació Física Pere Antoni Ripoll. Aquest dia s'organitzaren diferents jocs i activitats totes relacionades d'una manera o altre amb l'època medieval o amb Ramon Llull.

OBJECTIUS

1. Conèixer la figura de Ramon Llull i la seva relació amb el municipi d'Algaida.
2. Fomentar les capacitats de planificació, organització, cooperació i el sentit de la responsabilitat en els alumnes de sisè.
3. Conèixer i practicar jocs de l'època de Ramon Llull.
4. Realitzar activitats relacionades amb la vida de Ramon Llull d'una manera lúdica.

TEMPORITZACIÓ

Durant tot el curs. L'exposició de les feines del 16 al 20 de maig i la jornada lúdico-esportiva dia 20 de maig.

JOCS I TALLERS REALITZATS

Educació Infantil

1. Llançament d'espardenya.

III • CENTRE D'INTERÈS ANY RAMON LLULL

2. Conte medieval amb titelles *L'amic de la princesa*.
3. La gallineta cega.
4. Taller de màscares del *Llibre de les bèsties*.
5. Joc del caixonet.
6. La diana medieval.
7. La justa (amb boti-boti i mocadors).

Educació Primària

1. Joc de l'ensortilla.
2. Rodar cèrcol.
3. Cursa medieval.
4. El mapa de les rutes de Ramon Llull.
5. Joc de la bandera.
6. Apedragament a Bugia.
7. Taller de màscares del *Llibre de les bèsties*.
8. Soulé.
9. Tir amb fona.
10. Joc del canut.
11. Dansa medieval.
12. Estirar corda.

La resta d'alumnes passaren pels diferents tallers. Cal destacar la implicació que mostraren tant els de nins i nines de 6è que organitzaren i dirigiren els tallers com tot el conjunt de l'alumnat. Durant tota la jornada es pogué viure un bon ambient i una gran motivació per part de tothom.

CEIP PARE BARTOMEU POU

IL·LUSTRACIÓ 1. Tallers Ramon Llull. Fotografia del CEIP Pare Bartomeu Pou.

IL·LUSTRACIÓ 2. Exposició sobre Ramon Llull. Fotografia del CEIP Pare Bartomeu Pou.

III · CENTRE D'INTERÈS ANY RAMON LLULL

IL·LUSTRACIÓ 3. Joc de la gallineta cega. Fotografia del CEIP Pare Bartomeu Pou.

IL·LUSTRACIÓ 4. Joc de l'ensortilla. Fotografia del CEIP Pare Bartomeu Pou.

Conferència del Dr. Damià Contestí i Sastre d'Esthàcar, OSS, pronunciada a l'església de Randa dissabte dia 5 de març de 2016. Fou publicada per primera vegada en tres parts a la revista *Es Saig* als números 422, 423 i 424, corresponents als mesos de juny, juliol-agost i setembre de 2016.

IV

RAMON LLULL, HOME DE CIÈNCIA I ACCIÓ

DAMIÀ CONTESTÍ SASTRE D'ESTHÀCAR, OSS

Parlar de Ramon Llull i d'Erill no és dir coses noves, sobretot en aquestes altures meves, quan el meu cos i el meu esperit ja flauegen a les totes, acabats de fer els 87 anys, però com a randí i devot lul·lià no podia deixar de posar el meu gra d'arena en aquests actes commemoratius dels set-cents anys de la mort del fill major de nostra raça. Tot serà poc per honorar la memòria de qui fou lluminària del més enciclopèdic saber i esperit inquiet que mai conegué repòs ni donà assossec al seu pensament.

Voldria que les meves paraules arribassin a tots, o sia fossin entenedores tant per lletraferits com per tota casta de gent... que a tots ens uneix l'admiració i devoció envers aquell gegant de saviesa. Queden llunys els temps en què el nom de Ramon Llull sonava amb ironia, quan no amb menyspreu...

Procuraré cenyir-me al tema. Parlar de Llull relacionant-lo amb la ciència i l'acció, dóna no per una conferència, sinó per tota una tanda o curs de conferències, i no esgotaríem els temes. No vull cansar-vos; solament —i molt és— cridar la vostra atenció envers una figura —la del més univer-

sal dels mallorquins— veritable prodigi de la ciència. És la lluminària de nostra història i el seu interès, lluny de decaure, creix amb més força i ja no es té Llull per un visionari, sinó per un pensador profundíssim i original, veritable enciclopedista, observador de la Naturalesa que en sa poderosa ment agafa en grau màxim totes les ciències, en una època, precisament, el segle XIII, que es distingí per un gran progrés i una gran cultura. La seva canonització seria coronament de tota la seva activitat.

Ja és extraordinari el canvi obrat en Llull, que féu d'ell un home, que conservant les bones qualitats cavalleresques que sempre el caracteritzaren, se sentí posseït, sobtadament, per unes altres virtuts —místiques, al costat de les d'abans— que el portarien a conclusions molt més altes i plenament espirituals. Mai deixaria els seus ideals cavallerescs, que quedarien expressats en les seves obres poètiques en certa manera continuadores de l'art de trobador, que sempre distingí els nobles cavallers d'aquell temps i que Llull conservaria, tot i que l'aplicàs a més altes finalitats. Aquell esperit cavalleresc, que incloïa l'*Art de Trobar*, seria posat per Llull al servei de tres grans pensaments en ell dominants: croada de la reconquesta de Terra Santa, acabada de perdre; missió massiva de predicació evangèlica a musulmans i jueus; i un art-ciència original, per tractar de convèncer de les veritats del cristianisme els qui viuen fora d'ell.

Ara bé: que els tres citats pensaments que en Llull dominaren com a principals, no vol dir, precisament, que descuidàs el conreu de les ciències i les lletres que en diríem laïques, com veurem; les conreà en grau màxim, però sempre tenint per guia i nord aquells tres grans pensaments, com una espècie de meta a assolir, ja que no s'ha d'oblidar que el centre de tot el sistema de Llull està constituït pel cristianisme, base i fonament de tot, fins i tot de les ciències i saber; és allò de «Deus Dominus scientiarum».

Llull compon tot el seu sistema sobre un únic principi superior: la unitat de ciència; moltes són les matèries de saber humà, amb diferents objectius i utilitats, però la ciència com a tal és una, sense perjudici de l'autonomia de cada una de les que en diríem ciències particulars o concretes,

però totes elles convergeixen, d'una o altra manera, travades i relacionades amb la teologia... Tal principi d'unitat científica es concreta, expressa i es dona a conèixer fins i tot gràficament amb l'Arbre de Ciència lullià, reflex de la saviesa divina. El sistema de Llull en la cosa científica, és sempre tendent a la unitat, en una espècie d'obsessió, quasi, per reduir l'excés de les diferències.

Llull escrigué 243 obres i sembla que en resten extraviades unes 11. Les més conegudes de caràcter científic són l'*Ars Magna Generalis*, la *Tabula generalis ad omnes scientias applicabilis*, destacant-se en filosofia amb *Lamentatio duodecim principiorum philosophiae* contra averroistes; en mística, la més gran obra lulliana és sens dubte el *Liber contemplationis*; el Llull teòleg brillarà en *De Articulis Fidei*... això com a uns poquíssims botons de mostra. Nombrosos tractats de lògica, de metafísica, de matemàtiques, de dret i de medicina. No hi hagué matèria científica que Llull no tractàs, d'una o altra forma; fins i tot llibres de moral pràctica com el conegut *Blanquerna*, primer assaig de novella autobiogràfica, i un llarg etcètera. Ja he dit que no esgotaríem els temes.

Com, de quina manera i amb quins mestratges pogué Llull adquirir tantíssimes matèries, quines foren les fonts d'on va beure tantes disciplines per les quals pogué llegar-nos un tan gran dipòsit de saviesa amb tant de sistema, lògica i tractat de manera magistral, és cosa que fins ara constitueix un misteri, que en tot cas justifica sobradament el dictat de Doctor Il·luminat. No es comprèn això sense un bon magisteri, però aquest és el fet i així s'ha d'acceptar.

Alguna cosa, en aquest punt, pot esbrinar-se dins tanta foscor.

Per diverses obres pot deduir-se, això sí, que Llull, en la seva època de formació intel·lectual-científica, conegué o pogué conèixer les cares d'alguns savis, ja fossin de l'antiguitat clàssica, ja alguns més recents cristians; però és que Llull en cita poquíssims pel seus noms, a tot estirar, podem deduir-ho. Per exemple, Llull acceptava com a elements presencials de la naturalesa l'aire, el foc, la terra i l'aigua, teoria formulada ja per Aristòtil a

l'antiguitat pagana; concebuts aquells quatre elements com a simples i irreductibles i per això qualificats per Llull d'arrels de tot, als quals, curiosament, els antics savis xinesos afegien la fusta, la pedra i el metall. Però res més confús que aquest període formatiu de preparació científica de Llull, juntament amb qui foren els seus mestres, constituint això una altra excepció en tota la multitud de savis medievals. Podríem parlar, per deducció, i a través d'algunes obres, d'alguns pocs savis de la cristiandat d'abans de Llull, en qui aquest pogué inspirar-se a uns concrets indrets, per exemple Johannes Scotus Eriúgena, per la seva obra *De Divisione naturae*; a Sant Agustí d'Hipona, sobretot pels seus 15 llibres *De Trinitate*, observant certa influència de Ricard de Víctor i de Sant Anselm de Canterbury, a qui Llull cita en la seva obra *Liber de praedestinatione et libero arbitrio*; a Pere Lombardo, flor de la Jurisprudència medieval, comentant Llull algunes parts de les *Sententiarum* d'aquell; probablement Llull va conèixer l'obra d'Hipòcrates, les teories del qual són base de les idees mèdiques de nostre savi; sembla haver coneguda l'obra de Porfiri... però, així i tot, en conjunt tot bastant difós i confús. Naturalment, cosa va haver-hi referents a aquestes influències que poden deixar entreveure un mestratge de savis anteriors al nostre Llull. Però en Llull, es tengui ben present, no s'ha de comptar amb tals mestratges, almenys com a necessaris. Tot, en Llull, apareix com a revelat i provinent directament d'una força superior; és quasi una ciència infusa el seu cas; ningú pot estranyar la importància que es dona a tenir bons Mestres, no essent suficients els llibres. Eugeni d'Ors —pseudònim Xènius— al seu opuscle *Flos Sophorum* reconeix que bé ha estat qui ha conegut mestre, perquè en el mestre es veu la ciència que «es fa» i no solament la ciència «ja feta», que els llibres ens solen donar. En l'obra de Llull, tot està revestit d'una originalitat —malgrat les influències esmentades— que no es comprèn que un home pugui exposar idees, teories i sistemes sense haver tengut bons i eficaços mestres; però, aquest és el fet i així el tenim davant nostres ulls. I, amb els savis tractadistes ja esmentats, podríem també fer esment del possible coneixement, per Llull, d'altres savis a qui sembla tenir presents a

través d'obres d'aquells: Boeci per la seva obra *De Consolatione philosophie*; Sant Tomàs d'Aquino, pel seu *Librum contra Gentiles*...

De Llull són —prescindint ara de possibles influències— obres de caràcter jurídic, especialment el *Liber principiorum Iuris*... però tal volta siguin encara més interessants les referents a un art que podria semblar matèria estranya en Llull, com és la medicina. Però a més de recordar que nostre polígraf tractà de totes les matèries, s'ha de recordar també que la Medicina, al seu temps, estava molt lligada com a cosa concreta a la Teologia... Seves són, per exemple, les obres *Ars compendiosa Medicinae*, *Ars principiorum Medicinae*, *Liber regionibus sanitatis et infirmitatis*, i el *Liber de ponderositate et levitate elementorum*, essent de caràcter mèdic-jurídic l'obra *De modo applicandi novam logicam ad scientiam iuris et medicinam*. Tinguem, a més, que a l'edat mitjana cada universitat destacava quasi sempre per una o dues facultats: així els estudiants per a metge solien anar a Montpeller; els teòlegs a París; els juristes a Pavia i Bolonya...

De tots maneres s'ha de tenir en compte que en les obres de Llull a vegades es fa difícil delimitar les matèries. És a dir, que en una mateixa obra combina matèries de divers caràcter, mesclant ciència matemàtica, per exemple, amb filosofia, teologia... o fins i tot poesia, ja que no debades Llull, com a bon cavaller, era també trobador. Els trobadors foren els més antics poetes d'alta cultura medieval; es tractava d'una poesia culta, oposada a la del simple joglar; Llull, com a cavaller que era per naixement, rebé l'educació cavalleresca o sia, combinada amb l'art de trobar, que havia tingut el seu bressol a Provença i era consubstancial amb la cavalleria noble, que en Llull tindria expressió en el seu *Llibre de l'Ordre de Cavalleria*, caire aquest, cavalleresc, que mai deixaria, tot i que amb el temps, canviant de finalitat, canviaria també d'armes: les seves «*rationes necessariae*», de què es valdria per destruir els arguments dels infidels. En aquesta mateixa línia, directa o indirecta, estan les seves obres, més poètiques que res, *Llibre d'Amic e Amat*, *Lo Desconhort*, *Plant de Nostra Dona Santa Maria*, i fins i tot el *Blanquerana*, sense oblidar-nos del *Cant de Ramon*.

La caiguda d'Acre, darrer bastió del regne llatí de Jerusalem en 1291, ocupà durant temps l'atenció de savis i tractadistes de la cristiandat, donant informes i fent plans per a una recuperació de Terra Santa... però cap savi se n'ocupà amb tant de realisme pràctic com va fer-ho Llull; ja és que els temps no estaven per més campanyes bèl·liques ni les circumstàncies ho permetien. Tres obres donen a conèixer el pensament de nostre Llull referent a tal problema: el *Liber de Fine*, el *Liber de acquisitione Terrae Sanctae*, i l'informe o memorial *Quomodo Terra Sancta recuperari potest*; especialment el primer, és tan realista, encara que no del tot desproveït d'idealisme, que a indrets sembla un informe militar i tal vegada aquesta fou la intenció; es tractava de tota una croada en gran escala, implicant la conquesta, no tan sols de Terra Santa sinó de tots els territoris dominats per poders islàmics, sobretot els ubicats en el Pròxim i Mitjà Orient i totes les costes mediterrànies d'Àfrica. Pla ambiciós, però en el qual forçosament haurien de mancar moltes coses i Europa no estaria en condicions de portar a terme. La gran expedició aniria dirigida per un monarca de reconegut prestigi, veritable *Rex Bellator* i l'exèrcit, ben equipat i organitzat, compost de persones de rectitud d'intencions, veritable força de gent sana i santa i tota depurada dels defectes i lacres que amb freqüència havien tacat les precedents croades i havien estat causa —al menys en gran part— del seu fracàs. Però és més que dubtós que Llull, en referir-se al *Rex Bellator*, pensàs precisament en l'aleshores monarca francès Felip IV, ja que si tal hagués estat el pensament de nostre savi, en això hauria anat ben errat de comptes; aquell rei només cercava arreplegar la màxima quantitat possible de diners —per això pensava en els templers i de mala manera— i bon sant era ell per embarcar-se en una aventura a gran escala com era una croada d'aquesta envergadura! I el personal que l'envoltava pensava igual, sobretot el seu primer ministre Enguerrand de Marigny i el bisbe de París Felip de Marigny, germà seu; naturalment, el Temple fou dissolt, però d'anar el rei francès a croada, ni per equivocació!

Aquest contratemps, de no tenir èxit en el seu pla de tan gran croada, no frenaria les ànsies de Llull pel que fa al conreu de les ciències i les activitats per la conversió dels infidels i seguiria escrivint, no donant repòs a la seva ploma. La seva copiosa producció literària està escrita en llatí, en català i en àrab, essent sistematitzador d'aquest segon idioma i és de notar que per obra de Llull, les ciències parlaren en llengua catalana —d'entre les romàniques— per primera vegada, quan abans ho feien en llatí fent veure així com el nostre català, amb totes les seves variants i dialectes era —i és— perfectament apte per a tota classe de sabers i disciplines i elevant-lo de llengua simplement poètica i popular a llengua culta i científica. El *Llibre de Contemplació en Déu*, a més, conté el nucli de tota la filosofia lul·liana i és a partir d'aquesta obra que deriven la seva mística —*Llibre d'Amic i Amat*— i la seva lògica —*Ars generalis*—, essent una bona mostra de dita sistematització de nostre idioma propi.

La Universitat de París aprofitaria les seves ensenyances i també les seves teories matemàtiques i físiques. Tractà de tots els coneixements de la humana saviesa —directament o indirectament— i dels seus estudis se n'aprofitaren —encara ara— savis i estudiosos. Donà una gran rellevància al factor HOME, de tal manera que és tingut com a primer humanista i tanta actualitat tenen les seves obres, teories i tesis que fins i tot influí decisivament, per exemple, en les teories i estudis de Leibnitz.

Exposà Llull el seu ideal de pau universal i comunitat de nacions de manera magistral, i per això ha d'esser considerat precursor del dret internacional; cap teoria trobam en les idees de Vitoria que no tenguí clar precedent en les teories de nostre savi; pels seus plans de visió universal és precursor de la moderna Congregació de Propaganda Fidei i per les seves teories sobre diàlegs amb islàmics i jueus és clar precursor de l'ecumenisme. A l'encíclica *Rerum Orientalium*, Pius XI, papa, solament nota tres grans ecumenistes medievals: Humbert de Romans, Roger Bacon i Ramon Llull, del qual aquell Papa diu que s'avançà als pensadors que després vindrien. I referent a la pau universal, Llull defensà un enfortiment de fa-

cultats de Sacre Romà Imperi amb obligatori arbitratge papal-imperial entre nacions en lluita o litigi. Això fascinà Llull com també Dante. Si s'hagués seguit per aquest camí, avui tindríem una unió europea acceptable i no aquest muntatge materialista, on dominen els egoismes particularistes, les rivalitats i les agressivitats... quan no les meres conveniències i les hipocresies.

Però Llull no s'havia fet solament per escriure i teoritzar i no era d'esperar d'un esperit tan inquiet com era ell que es resignàs a la contemplació i meditació solitària, encara que a vegades sia un poc difícil separar, en ell, el científic de l'actiu. Era, efectivament, home de ciència, però era també home d'acció. En son retir a la muntanya de Randa, concretament al puig de Cura —així es coneixeria més tard— fou el lloc on concebé tot el seu pensament, tot el seu Art, tot el seu sistema, que tindrien expressió escrita en multitud d'obres fetes a la Real i altres llocs. O sia, que tot començà amb la contemplació i meditació a Randa i seria concretada al monestir de la Real, però es tengui ben present que les seves obres escrites, si bé ho foren fora de Randa, és perquè abans havien estat concebudes i meditates in mente; allà on tenia extenses terres, es féu bastir un modestíssim eremitori, a la Muntanya, cosa que sembla clar indicatiu que aquell indret era propietat seva, ja que és del tot improbable que edificàs en terra d'altri. Randa, per tant, és punt de partida del lullisme científic, ja que Llull, allà, concebí tot el seu sistema expressat després en les seves obres, que estan escrites en diversos llibres, però abans, primer de tot, havia de concebre tot un sistema, sense la qual concepció, meditada durant mesos d'estància en aquella altura, regularment no s'hauria pogut expressar en obres escrites i de tal envergadura. A vegades un pensament no arriba a port, no es concreta, no neix... però no conec cap naixement sense prèvia concepció; de lo que es dedueix que si importància té el cos de les obres escrites de Llull, més importància té que tot el sistema fos concebut abans i aquesta concepció tingué lloc a Randa i no a cap altra part. Voldria que tals punts quedassin ben clars: el lullisme, el gran sistema de Llull, originalíssim i comple-

tament lliure i exempt de tota ombra d'heretgia, té el seu bressol a Randa i solament a Randa, que petit lloc en efecte és —dins municipi d'Algaida, com sempre ha estat— però és immensa la significació científica i cultural que el seu nom evoca i bé que els seus habitants ho coneixen, honrant a través de segles el qui fou instrument de la Providència, RAMON LLULL, a qui nostres majors veneraren sempre com a SANT Ramon.

Arribat el moment, el Geni es posaria, diríem, en moviment. I així, i ja en pla d'acció i pràctica dels seus ideals, veim Llull emprendre tota una sèrie de viatges, que tenint present la seva època bé es podrien qualificar de portentosos, però que calia fer per tal d'interessar als poderosos de la terra en la realització dels seus plans: viatges a Roma, per exposar a Nicolau III, papa, el projecte de missió a l'Imperi Mongol; permís per predicar la fe cristiana als musulmans, ja que s'havien d'aprofitar les dots de Llull com a orador i predicador, dots, a més, de persuasió i de convenciment, que li reportarien victòries i no pocs contratemps i seguiria el seu apostolat per la Síria, Nord d'Àfrica, Àsia Menor, Sicília, Armènia, Rodes, Malta... i retornat a la cristiandat europea, féu moltes estades a la França, especialment a Provença... i arribà a París, centre cultural i científic de primer orde, sobretot per la seva universitat, especialment per la facultat de Teologia —la Sorbona— universitat que datava ja del segle XII, la més antiga de totes (*Universitas magistrorum et scholarium Parisencis*), la qual el facultà per llegir i explicar públicament la seva doctrina i teories, que serien veritables armes contra els averroistes, que al centre universitari parisenc tenien els seus majors caus.

Ja als primers anys del segle XIV, Llull compareixia davant el Concili Ecumènic de Vienne del Delfinat, on formularia diverses peticions-projectes: fundació de centres d'ensenyament de llengües semítiques; unió de totes les ordes sacro-eqüestres; croada a Terra Santa; prohibició de l'averroisme; ensenyança del seu Art a tots els centres universitaris... La primera proposta fou acceptada sense dificultat, les altres quedaren en projecte. Després de tot, la primera era la més interessant i urgent. Nous viatges a

Àfrica Nord, concretament a Bugia, ja que s'havien d'aprofitar les relatives bones relacions de nostre regne Balear —aleshores independent— tota vegada que encara no s'havia efectuat la invasió turc-otomana contra l'Imperi de Constantinoble, ni contra els territoris de la costa mediterrània africana, coses que fins a mitat del segle XV i ben entrat el segle XVI no tindrien lloc. Aleshores nostre Regne, sota Jaume II, bon protector de Llull, gaudia d'un període d'esplendor i progrés en tots els ordes, amb independència, encara que precària. És de notar que els enemics de Llull —que en tingué— esperaren la seva mort per atacar-lo més fort i tot derivava del tristament famós Aimerich, que ho feu de tal manera que acabaria en un total fracàs i descrèdit; fins i tot els monarques s'adheriren a les doctrines de Llull, tant els seus contemporanis com els que vindrien després: Jaume II d'Aragó, Jaume II de Mallorca, Frederic de Sicília, Felip IV de França... foren lullians, com ho serien, més tard, Pere IV, Joan I i Martí l'Humà... i ja al segle XVI Carles I i Felip II, reis de les Espanyes, i en ple segle XVIII tenim el curiós gest de Carles III, que malgrat estar al tron voltat d'enciclopedistes i maçons, ordenà al bisbe de Mallorca (l'antilullista Joan Díaz de la Guerra) que no tocàs res del culte tributat a Llull i revocàs l'orde episcopal de retirar el quadre del Beat.

Són d'esmentar molts de viatges de Llull, que qualificam de missionals. De tornada de Roma, on exposà el pla de missió ja esmentat, emprengué viatge, del qual no tenim gaire notícia, per Síria, Egipte, Etiòpia i Nord d'Àfrica... i tornat a Europa, on s'estigué un temps a Montpeller ensenyant el seu Art, altra volta el veim a la Santa Seu aconseguint del papa Honori I l'erecció d'escola de llengües orientals a Roma, semblant a la ja fundada a Miramar, de Mallorca; viatjà a París, on estigué uns anys perfeccionant-se en gramàtica i ensenyant filosofia. Instà Nicolau V, papa, a la predicació de nova croada, embarcà cap a Tunis, on per poc aconseguí salvar la vida, com ja ho havia aconseguit a Bona; acudeix al papa Bonifaci VIII amb nous projectes de croada... i més viatges, amb corresponents estades, a Xipre, Armènia i Rodes. Retorn a França. A Provença, on expo-

sà per enèsima vegada més plans de croada... i més missions a la costa africana, on altra volta salvà la vida d'entre la multitud enfurida. Curiosos foren les seves negociacions amb pisans i genovesos per a nova croada. A Sicília, a Messina en concret, escrigué, que ens consti, 32 opuscles i tornat a Tunis seguiria predicant i escrivint. Ja pot suposar-se que cada viatge anava seguit de l'estància pertinent, però de tots els llocs d'aturada, els que s'emporten la palma són París i Montpeller, i seguiria per Roma, d'on continuaria per Nàpols, Barcelona, Gènova... «Trescant el món envelleix, | mes el seu cor no envellia...», com diu el cant popular.

Viatges a Lió, Viena i Pisa, a més d'altres a Orient. Però Montpeller ocupa el primer lloc i això que entre un i altre, encara tenia temps per a emprendre peregrinació a Montserrat, a Rocamador, a Compostella... i sembla que a altres llocs de la cristiandat. I tal volta pugui venir un poc de nou que un home com Llull, tan preocupat per la pau, pacifista, com diríem, fes tants de plans de Croades, però per Llull l'ús de les armes era cosa per fer solament *in extremis*, en cas que els exèrcits missionals —sempre davant— fossin atacats, cosa que Llull sabia més que segura.

I nous viatges, ja als darrers anys, tots al segle XIV, a Bugia, a Tunis, a Sicília i ja s'havia embarcat i pres terra a Orient arribant a Armènia, de pas per l'Imperi Mongol, noticiós que el Gran Khan volia abraçar el cristianisme, nova que resultà falsa. Aquí sembla confusió, sobretot al nom donat al sobirà mongol (Ghazan?); a un altre document en llatí, li diu Casianum... Cap al final del segle XIII o ja a principi del XIV, l'Imperi Mongol, que ja abraçava tot el centre d'Àsia, quasi tota la Xina, sud de Rússia, Turquestan, Beluxistan i Afganistan, s'havia estès incloent Síria i Irak. El Califat Islàmic es refugiaria a El Caire fins a la conquesta d'Egipte (1517) pels turcs otomans, i assumí el Califat el conqueridor Selis I, situació que duraria llargs segles, gairebé fins a nostres dies, 1924. No sé quin nom és aquest de Ghazan ni a qui fa referència; per aquestes dates, el conqueridor de Bagdad i de quasi tota la Síria fou el príncep mongol Hulagú Il-Khan. Es veu que en qüestió de noms propis de gent no cristiana, no podem prendre formalitat.

Fou aleshores quan tingueren lloc moviments diplomàtics entre països cristians i l'Imperi Mongol, regit en suprema instància pel Gran Khan, en aquell moment Kubilaf, sobirà culte i il·lustrat resident a Cambaluc, a la Xina. Ja es pot figurar el gir que la història hauria donat amb una aliança entre els mongols i els regnes cristians, tots junts rodejant països musulmans, però no s'arribaria a tal aliança; l'Imperi Mongol —curiosament no fou perseguidor de cristians— no podia disposar lliurement de forces militars que necessitava per resoldre problemes d'aquell immens imperi. Mentrestant, els anys corrien i Llull seguia amb els seus plans missionals trescant d'un vent i de l'altre, no podent entretenir-se de demés amb altres projectes, que més que res eren de tipus guerrer.

Més viatges per Àfrica Nord, per Xipre i per Armènia en els seus darrers anys; efectivament, per molt que Llull envellís, el seu cor no envelleïa, per més que, això sí, no arribàs a assolir la corona del martiri, cosa no provada històricament. Diàlegs i conferències amb musulmans, amb variada fortuna, a Sicília, on eren molts els residents islàmics i on encara entrat el segle XIV tingué tranc per escriure més de 30 obres, destinades als missioners a terres completament de l'Islam, i nous diàlegs amb jueus i musulmans a Nàpols i interessant a Frederic III de Sicília —germà de Jaume II d'Aragó— per a la realització d'un amplíssim pla missional. I de per aquells anys, finals del segle XIII i principi del XIV, és una llarga estada —una més— a París, ensenyant i escrivint opuscles, entre ells el *Liber reprobationis aliquorum errorum* i també els *Sermons contra errores Averrois*.

Amb tants de viatges, alternant amb obres científico-literàries, quedaven lluny aquells temps d'estàncies a Randa, sobretot al puig que es diria Cura, la seva cova, el seu modestíssim eremitori. Però ben segur que Llull, enmig de victòries i fracassos —que de tot hi hagué— no s'oblidaria d'aquells anys, que fins i tot donaren lloc a llegendes i tradicions, encara avui vives en el paratge randí i que han forjat per nostre humil terreny un nom universal en el món de la ciència i de la cultura. Llull sabia

ben bé que allò que ell tenia per inspiració divina —i en efecte ho pareix— s'havia efectuat a Randa, a la seva muntanya.

I això no s'ha del passar per alt; un pou de ciència com era Llull, precisava d'una preparació, uns ideals, un pla pensat; en una paraula, una concepció global, i tot això es produí, no arribam a saber com, a la muntanya de RANDA. I a cap lloc més. Que després, bastant després, Llull concretàs tot aquell pensament escrivint a la Real, ja constitueix, diríem, una segona part, però, repetim, sense concepció no hi ha naixement. Randa és i serà sempre el punt de partida del lullisme científic. Aquesta primacia, nostra comarca ni l'ha cedida ni comptes de cedir-la. I si nostra Muntanya guarda una relació tan íntima, tan inseparable, amb Llull, amb el seu Art, és perquè aquest fou ideat en dita muntanya. Cert que, come ell mateix contà als monjos de Vauvert, no fou una sola vegada que pujaria allà, però regularment una n'hi hauria que seria decisiva. I, permeteu la insistència, a nostra Muntanya s'ha de considerar el punt de partida del sistema de Llull, perquè allà Llull concebé allò que a la Real concretaria, començant per l'obra que precisament seria base i fonament de tantes altres, l'*Art abreujada d'atropar la Veritat*. Com diu el Dr. Garcias Palou, aquells dies de contemplació en aquell mont, quedaren impresos en la persona i escrits de Llull i totes les seves obres porten, d'una o altra manera, el segell del Puig. Efectivament allà iniciaria els seus treballs científics.

Ja he dit que tractant-se de Llull i de la universalitat de temes a les seves obres, no esgotaríem les matèries. Llull és prototipus de savi veritablement enciclopèdic, en el millor sentit de la paraula. Tots els temes i punts del més variat dels sabers humans, surten d'una o altra manera en els seus escrits i, a més, de manera magistral. La ciència no tengué secrets per Llull i això que, com ja he apuntat, el segle XIII és un dels més brillants i clars de la història de la civilització; això que tant ens han dit —encara ho diuen— que aquell segle i tota l'Edat Mitjana fou època inculta, fanàtica i bàrbara, no passa de ser un tòpic mentider: una època

inculta i fosca, no dona per resultat, com així fou, el descobriment de tot un món desconegut ja que sense els estudis geogràfics, matemàtics i cartogràfics medievals, ni Colom ni cap altre arriben a cap lloc. Es tengui per segur.

La concepció metafísica de Llull, simbolitzada per la figura de l'arbre —*L'Arbre de Ciència*—, té un fons platònic-aristotèlic-agustinià, passat pel sedàs de la seva poderosa ment. Treballà també —no tot era teoria— en l'estudi de descomposició i recomposició dels cossos i en investigacions sobre magnetisme i amb els seus estudis de ciències aplicades obrí camí a la química, a la física i a les ciències naturals; i se li atribueix el descobriment de l'àcid nítric, ocupant-se fins i tot del món animal irracional. Se li atribueix també la invenció de la brúixola, essent cert, això sí, que en el *Liber Contemplationis* parla, per primera vegada i de manera científica, de l'agulla «*tacta a magnete*».

Prova de la validesa —almenys en gran majoria— dels seus estudis, és l'interès del món científic i cultural de l'Europa actual per les obres lullianes, interès que ben a la vista està que no ha perdut actualitat. En certa manera, una obra curiosa de Llull, molt extensa, quasi podria ser tinguda com a compendi o resum de totes les seves obres, quasi una guia de totes elles: el *Liber Proverbiorum*, on tracta —veritable enciclopèdia— sobre totes les matèries, temes, persones, qualitats, sentiments i un seguici perllongadíssim de coses i sabers, però tot en forma de sentències —proverbis—, breus i concises, però clares i precises, de tal manera que per si soles ja justifiquen i acrediten tot un pensador magistral.

Per últim —és ja ben hora— una paraula, brevíssima, una pinzellada, referent a la probable, segons sembla, canonització del gran savi, polígraf, missioner, filòsof, teòleg... ja que pareix —només pareix— moment propici. I quan dic això, no voldria que qualcú veiés en les meves paraules cap retret contra cap persona o persones, ja pretèrites ja actuals, ni tan sols contra el record d'aquell Aimerich que tant de mal volgué fer a Llull i a qui Déu hagi perdonat; tampoc cap queixa aquí a ningú per recents canonit-

zacions que, en opinió d'alguns, foren discutibles; no, «*Roma locuta, causa finita*». Que en llenguatge planer vol dir que quan la Santa Seu ha definit, n'hagem parlat prou. En tot cas, si es dóna la canonització de Llull, no s'haurà perdut per falta de temps, ni de precaucions, ni d'investigació.

Tal volta ajudi a donar-se un poc de pressa a les altes instàncies romanes, l'haver-se alleugerat el procediment de canonitzacions, ja del segle XIII ençà, per obra d'Urbà VIII, el papa Berberini. Sempre s'ha de tenir present que amb tantíssima producció filosòfica i teològica, Llull no té res herètic, ni tan sols «*suspectus haeres*» i tot el seu sistema, doctrines i teories tenen per centre únic la fe cristiana. Ja és extraordinari que amb tants atacs anti-llullístics —no sé on veia Aimerich tanta heretgia— encara estem allà mateix, perquè allò que es diu heretgia, encara no n'hi han trobada cap. I recordem que a RANDA, a la seva muntanya, Llull hi pujà amb el disseny de rebre ajuda celestial, quan «l'obra gran somiava | de la conquesta del món», en el dir de Verdaguer.

Allà pujà «*causa Deum, ibidem tranquillius contemplandi*» i sembla —mai sabrem com— que estant allà orant, «*subito Dominus illustravit mentem suam*» com es diu en la *Vita coetanea*.

Allà, en aquella alta solitud, d'on es veuen tots els confins de Mallorca, començaria aquella portentosa proesa. Nostre poble ho té decidit fa temps, segles, i la musa popular nota l'estada de Llull a la Muntanya... «d'on Sant i savi Ramon sortí».

SANT. I prou d'esperes i dilacions. Així li deien els nostres avis, que volgueren el seu nom associat a nostre temple, ja al propi temps de benedicció en 1770. Fins i tot nostra poetessa Maria Antònia Salvà —que comptava amb dues ascendents randines seguides—, en glosar nostre temple parla d'«el Sant de pedra sobre el portal».

Aquest any es compleixen els 700 de la mort d'aquell gran home. Que sia també el de la seva glorificació. El Poble ja ha parlat. Parli ara Roma. Si no està històricament provat el seu martiri, sí està ben a la vista que fou veritable confessor de la fe, aquell savi home que tot el seu saber posà al servei

del cristianisme i al qual, a més del dictat de Doctor Il·luminat, se li apliquen els de Doctor Arcangèlic i Trompeta de l'Esperit Sant...

Llull, noble, cavaller, trobador, pensador, filòsof, jurista, expert en medicina i un llarg etcètera, però sobretot cristià a ultrança; ja solament li manca la declaració de santedat. El dia que aquesta tengui lloc, RANDA estarà en festa major com mai s'ha vista i pel mateix que ara us parla, si ho veu, serà un dels millors dies de la seva llarga vida.

MARÇ 2016. El Dr. Damià Contestí i Sastre d'Esthàcar O.S.S. pronunciant la conferència *Ramon Llull: Home de ciència, home d'acció* a l'església de Randa.

L'article titulat *Ramon Llull: crític amb la cristiandat medieval*, de Pere Fullana Puigserver, fou publicat per primera vegada a la revista *Es Saig*, al número 416, corresponent al mes de desembre de 2015.

V

RAMON LLULL: CRÍTIC AMB LA CRISTIANDAT MEDIEVAL

PERE FULLANA PUIGSERVER

Ramon Llull coneixia de primera mà el poder religiós i s'havia format en el nou espai cultural de la Mediterrània occidental, contemplant el sorgiment de noves maneres d'entendre la fe i les estructures religioses. En néixer, el 1232, només feia sis anys que havia mort Francesc d'Assís, el líder de les classes populars cristianes que desitjaven una reforma en profunditat de l'Església. Llull com a descendent d'una família acomodada, formada a la franja entre la noblesa cortesana i la burgesia comercial occitana, havia crescut en un ambient d'una certa llibertat d'esperit i havia viscut, encara, la nostàlgia dels càtars, la influència de l'Islam en la cultura hegemònica del seu temps i les febleses d'una estructura eclesiàstica prou contaminada per les estructures de poder feudal. Ni el papat, ni els bisbes, ni el clergat del seu temps no eren un exemple de bones pràctiques cristianes. Les creuades no generaven consens absolut ni tan sols en la pròpia cristiandat, dividida per interessos territorials i polítics. El poder de les abadies, dels ordes militars i el model repressiu de la primera inquisició no era precisa-

ment el model a seguir. Les universitats, encara joves, eren espais eclesiàstics, en la majoria de casos en mans de les mateixes estructures de poder clerical. Llull no era ni clergue, ni religiós, ni monjo, ni universitari. En conseqüència, no tenia espai en l'univers religiós del seu temps. Era un laic, un penitent, un convertit, un de tants que s'havia sumat al projecte revolucionari dels moviments penitencials i reformistes que emergien en l'espai de confrontació entre les cultures dominants del segle XIII.

LA RELIGIÓ DE LLULL

El projecte de Ramon Llull que avui coneixem és religiós, essencialment. La principal finalitat de tot plegat era la missió per convertir els infidels, la recerca de mediacions per plantar cara a aquesta missió. Per això com ha escrit recentment Maribel Ripoll, Llull pujà a la muntanya de Randa per meditar. Allà rebé la il·luminació, Déu l'il·lustrà, li oferí la llum suficient per veure la manera i la forma de fer el millor llibre del món contra els errors dels infidels. A partir de 1274, seguint la *Vida Coetània*, ens recorda que la vida va ser un viatge, un camí destinat a escriure, debatre, dialogar i cercar maneres noves per raonar la fe, per explicar allò que resultava inexplicable. El Déu trinitari de la tradició cristiana esdevingué el pal de paller de tota la seva obra. Allò que la fa especialment atractiva i nova als nostres ulls és que té un punt de radicalitat i una gramàtica provocativa, un model fronterer que qüestionà profundament els sentinelles de la fe del seu temps. És més, Ramon Llull només ha estat beatificat pel poble, i apareix, encara avui, com un element ambigu i difícil d'encabir per part de la jerarquia catòlica. Llull mantingué una relació estreta amb els papes del seu temps. De jove s'havia preparat per a la vida diplomàtica i coneixia les regles de les corts del seu temps. Participà en concilis ecumènics i dialogà amb representants significatius de l'església, però a penes obtingué resultats pràctics. L'art en el seu component teòric i pràctic no eren entesos, ni pels savis, ni pels responsables polítics. Llull era autocrític i se n'adona-

va de les dificultats per esser comprès. Per això convertí la seva vida en un projecte permanent de pedagogies i de didàctiques per dialogar amb els altres, tant si eren cristians, com jueus, com musulmans. Llull estava convençut que la fe no s'imposa, es raona i s'experimenta. La fe és l'experiència entre l'Amic i l'Amat, és un càntic a l'amor, a la pau, però mai una aposta per la força, la imposició i el càstig o la destrucció d'aquell que és diferent o s'oposa al nostre univers ideològic, polític o religiós.

COM ES PODIA SER CRÍTIC EN UNA CIVILITZACIÓ ESCASSAMENT CRÍTICA?

Val la pena rellegir qualsevol de les obres més assequibles i més transversals de Llull, especialment la *Vida Coetània*, *Blanquerna* o la *Doctrina Pueril*, per adonar-nos de la seva dedicació incansable a repensar el món i tot el paper que la fe hi tenia en el món que ell mateix vivia intensament. Llull va ser perseguit per sintonitzar amb els corrents religiosos i polítics més crítics. No era del gust dels poders del seu temps que escrivís i pensés d'una manera tan pròxima a les classes populars ni a la burgesia urbana del seu temps. Els seus enemics sabien que Llull era protegit per un lobby de pensament, un col·lectiu que tenia accés a les corts reials de la Mediterrània occidental, que transitava pels consolats francs del nord d'Àfrica, els ports de la Corona catalanoaragonesa, Gènova i altres. Llull no estava sol i des d'aquesta realitat va ser un precedent del pensament crític i un precursor d'un cristianisme que no acabava d'encaixar a les Cúries eclesiàstiques, ni entre els catedràtics privilegiats de les universitats cristianes medievals; però en contrast a això, també sabia que el seu pensament tenia una projecció de futur que ningú no podria aturar, malgrat els contratemps, les incomprendensions i la catalogació de la seva figura entre els folls i els utòpics religiosos del seu temps.

Reproduïm a continuació dos articles del Dr. Llorenç Gil Vives: «Les herbes de Ramon Llull» i «Què és la mata escrita?» que, sota el títol general de *Ramon Llull i la Flora*, foren publicats per primera vegada a la revista *Es Saig*, als números 418 i 419, dels mesos de febrer i març de 2016, respectivament.

VI

RAMON LLULL I LA FLORA

LLORENÇ GIL VIVES

I. LES HERBES DE RAMON LLULL

Quan se'm va proposar escriure un text sobre la relació de Ramon Llull amb la flora, vàrem començar parlant de la mata escrita. La veritat és que després de cercar informació sobre el món de Ramon Llull i les plantes, el tema dona per molt ja que al llarg de la seva extensa bibliografia, Ramon Llull anomena un bon grapat de plantes, tot i que no dedica cap dels seus llibres al món vegetal.

Així doncs, parlarem en primer lloc de les plantes de Ramon Llull i el mes que ve de la mata escrita.

Ramon Llull va fer una art universal basada en la combinatòria d'uns principis generals per a arribar al coneixement de la veritat. L'art d'arts, que volia el foll Ramon, s'endinsa en tots els aspectes de la realitat humana i divina. Una branca d'aquest coneixement és la botànica, encara que ell mateix no en sigui especialista, que reunim en aquest treball (Amen-gual, 2016).

Segons la bibliografia consultada (COLOM, 1985; AMENGUAL, 2016), en les seves obres va citar plantes i arbres, fins a 72 espècies. Bona part d'elles al capítol cinquè del *Fèlix o Llibre de Meravelles*.

De cada espècie inclourem com l'anomena Llull, el nom científic, el nom actual pel qual el coneixem, si el sabem, i, en algun cas, alguna informació sobre l'espècie concreta.

1. **AGNUS CASTUS** (*Vitex agnus-castus*), aloc. Planta molt coneguda des d'antic per ser un antiafrodisíac. És present a Balears, on viu a la desembocadura de torrents.
2. **ALL** (*Allium sativum*). Planta originària de l'Àsia Central, molt usada a la cuina. És una gran planta medicinal, es pot usar per millorar la nostra salut en molts de camps, especialment el circulatori. Recentment s'està estudiant contra el càncer.
3. **ALZINA** (*Quercus ilex*). L'arbre més típic, juntament amb el pi, de les nostres contrades.
4. **AMETLLER** (*Prunus dulcis*). Una altra espècie originària de l'Àsia Central, cosa que pot sorprendre ja que actualment es considera un conreu mediterrani.
5. **ANÍS** (*Pimpinella anisum*). Els fruits d'aquesta umbel·lífera són usats des d'antic com a espècia.
6. **ARISTOLÒQUIA** (*Aristolochia sp.*). Grup d'espècies que formen lianes. A Balears no són molt comuns, tot i que tenim un tàxon endèmic (*A. bianorii*), propi de Mallorca i Menorca, on viu als roquissars litorals fins als 400 m d'altura.
7. **ATZAVARA** (*Aloe vera*), àloe. Planta de la família de les Liliàcies, reconeguda per ser molt útil per a la regeneració de la pell. Algú pot pensar que quan Llull anomena l'atzavara es refereix a la pita o atzavara (*Aga-*

ve americana), però no pot ser ja que la pita és americana i, per tant, en temps de Llull no es coneixia.

8. **AVELLANER** (*Corylus avellana*). Planta de la família de les Corilàcies, coneguda pel seu fruit comestible. A Mallorca s'ha citat alguna vegada la seva presència, però sembla que són exemplars d'origen cultivat.
9. **AVENA** (*Avena sativa*), civada. Aquest cereal és un dels pocs cultius que són originalment mediterranis.
10. **BLAT** (*Triticum sativum*). És el cereal que va permetre començar la civilització tal com la coneixem avui en dia. El seu cultiu, fruit de la hibridació d'algunes espècies de gramínies pròpies del Pròxim Orient, fou l'inici de l'home conrador i ramader.
11. **BOIX** (*Buxus sp.*). La fusta del boix és preuada des de temps enrere per l'elaboració d'estrís de cuina, especialment culleres. No podem saber si Llull es refereix al boix de les Balears (*Buxus balearica*) o al «forani» (*B. sempervirens*) quan l'anomena.
12. **CÀMFORA** (*Cinnamomum camphora*). Arbre de la família de les Lauràcies que prové de l'Àsia Oriental. L'oli que es destilla de la seva fusta té propietats calmants.
13. **CANYA** (*Arundo donax*), canya forastera. Les tiges d'aquesta gramínia, pròpia de llocs humits, s'usa per fer tutors perquè s'enfilin les plantes cultivades, també se'n feien canyissos per aïllar les teulades. Actualment s'està estudiant el seu ús com a biocombustible.
14. **CANYELLA** (*Cinnamomum zeylanicum*). Un altre arbre de la família de les Lauràcies. S'usa la seva escorça com a espècia.
15. **CÀNYEM** (*Cannabis sativa*), cànem. Abans de tenir els usos «recreatius» actuals, el cànyem era una gran planta de la qual s'aprofitava tot. La fibra s'usava per fer teixits i cordes; les llavors, per donar menjar als animals.

16. **CARABASSA** (*Cucurbita sp.*). Aquesta cucurbitàcia és coneguda des d'antic pels seus fruits amb una polpa dolça de la qual se'n pot fer un ús culinari directament com a verdura, o bé tractar-la per obtenir «cabell d'àngel».
17. **CASTANYER** (*Castanea sativa*). Arbre de la família de les fagàcies, de fruit molt característic, de consum bàsicament hivernal. Pocs són els castanyers presents a Mallorca ja que necessiten terres amb pH àcid per poder viure.
18. **CEBA** (*Allium cepa*). El mateix que hem dit per l'all ho podríem repetir amb la ceba. Com moltes altres, és una hortalissa típica de la cuina mediterrània, però que no en té el seu origen en aquestes terres.
19. **CIRERER** (*Prunus avium*). Arbre de la família de les Rosàcies que requereix un hivern fred per donar fruit en abundància, motiu pel qual cada vegada són més rars a les nostres terres.
20. **CITRONER** (*Citrus medica*), taronger. Arbre de la família de les Rutàcies, amb un fruit molt característic que s'anomena hesperidi. El seu origen és asiàtic.
21. **CIURÓ** (*Cicer arietinum*), cigró. Aquesta espècie, juntament amb les llenties i les faves, representa una de les principals fonts de proteïna en èpoques d'escassetat, on la proteïna d'origen animal era consumida molt de tant en tant.
22. **CIVADA** (*Avena sativa*). Ja l'hem anomenada al número 9. Llull la cita amb els dos noms amb els quals la coneixem encara avui en dia.
23. **CLAVELL** (*Dianthus caryophyllus*). Planta de la família de les cariofil·làcies que es cultiva amb finalitats ornamentals.
24. **CODONYER** (*Cydonia oblonga*), codony. Arbre de la família de les Rosàcies, originària de la regió irano-turaniana. Es cultiva pel seu fruit,

del qual se n'extreu el codonyat. És fàcil trobar-lo per fora vila, especialment prop de síquies i torrenteres.

25. **COGOMBRE** (*Cucumis sativus*), pepino. Herba de la família de les cucurbitàcies, de fruit comestible.
26. **COL** (*Brassica oleracea*). Es tracta d'una hortalissa d'hivern de la família de les crucíferes, que té el seu origen a Europa.
27. **CUBEBA** (*Piper cubeba*). Aquesta piperàcia, com moltes altres espècies, prové de l'orient i arribà a Europa a través dels àrabs. S'usa com a espècia i per obtenir olis essencials.
28. **DATILER/PALMERA** (*Phoenix dactilyfera*). Arbore de la família de les Palmàcies del qual s'obté el dàtil, un fruit molt energètic. Les palmeres datileres són originàries dels deserts nord-africans.
29. **ENCENS** (*Boswellia sp.*). Arbore de la família de les burseràcies. S'usa com a planta aromàtica i medicinal.
30. **ENGLANTINA** (*Rosa rubiginosa*). Arbust de la família de les Rosàcies. Té les mateixes propietats i usos que altres rosers.
31. **ESCAMONEA** (*Cynanchum acutum*). Herba de la família de les apocinàcies, com la majoria de les espècies d'aquesta família és tòxica i, per tant, en petites dosis, medicinal. S'usa com a purgant. És present a Mallorca, on és relativament rara.
32. **FAVA** (*Vicia faba*). Serveix el mateix que hem dit pel ciuró.
33. **FENOLL** (*Foeniculum vulgare*), fonoll. Planta de la família de les umbel·líferes, aromàtica, que s'usa amb finalitats culinàries. Amb dosis elevades és tòxica.
34. **FERLA** (*Ferula communis*), canyaferla. Umbel·lífera de tija florífera gruixuda, les seves tiges s'han usat per fer les potes de taules i cadires.

35. **FIGUERA** (*Ficus carica*). Poc s'ha de dir de la figuera que no es conegui, tal vegada el més curiós és la seva forma de pollinització mitjançant un petit insecte.
36. **FREIXA** (*Fraxinus sp.*), fleix. Arbre de la família de les oleàcies, però que té el fruit sec, d'aquí que Llull comenti que és un arbre que no fa fruit, referint-se a què el fruit no es consumeix per ser una fruit sec: «Alcuns arbres són en qui no.s fa fruyt, axí com en lo salze e la frexa».
37. **FUMUSTERRA** (*Fumaria sp.*), colomina. Herba de la família de les Papaveràcies, en alguns números d'*Es Saig* s'han comentat les característiques i propietats de les colomines.
38. **GARROFER** (*Ceratonía siliqua*), garrover. Tampoc fa falta comentar molt sobre aquest arbre de la família de les lleguminoses.
39. **GINGEBRE** (*Zingiber officinale*). D'aquesta zingiberàcia s'usa el rizoma com a espècia. Com ja hem dit en altres espècies, és d'origen oriental.
40. **LLETUGA** (*Lactuca sativa*). Planta de la família de les compostes, de la qual es consumeixen les fulles, les quals en tallar-la fan lletrada. Aquesta lletrada té propietats relaxants, motiu pel qual es recomana consumir lletuga el vespre ja que ajuda a dormir millor.
41. **LLI** (*Linum usitatissimum*). Una altra espècie, com el cànem, de la qual s'obtenien distints productes com fibra, oli, llavors, etc.
42. **LLIRI** (*Lilium candidum*). A la bibliografia he trobat que el nom de lliiri correspon a aquesta espècie, però és possible que sigui alguna altra ja que hi ha moltes espècies que reben aquest nom. A Cura vaig trobar un exemplar d'aquesta espècie al peu de les penyes que miren cap a gregal.
43. **MAGRANER** (*Punica granatum*). Arbust de la família de les Punicàcies amb un fruit molt característic, per no dir exclusiu, d'aquesta espècie, es tracta d'un fruit complex anomenat balaüsta.

44. **MANDRÀGOLA** (*Mandragora autumnalis*), mandràgora. Herba de la família de les solanàcies, molt coneguda des d'antic per les seves propietats tòxiques i medicinals. És una planta habitual a la literatura clàssica on es tracten enverinaments.
45. **MILL** (*Panicum miliaceum*). Cereal d'origen africà.
46. **MIRRA** (*Commiphora myrrha*). Arbre de la família de les burseràcies. La mirra s'obté fent una incisió a l'escorça de l'arbre. Té propietats medicinals i cosmètiques.
47. **MOSTASSA** (*Sinapis alba*), ravanissa groga. Tot i que per nosaltres la mostassa és una «mala herba», de la seva llavor se n'obté aquesta espècie que li dona nom.
48. **NOGUER** (*Juglans regia*). Arbre de la família de les juglandàcies. Tot i que és relativament fàcil veure'n de conrats per fora vila, seria interessant veure quanta gent la pot reconèixer el seu fruit sense pelar-lo.
49. **OLIVERA** (*Olea europea*).
50. **ÒPIUM** (*Papaver somniferum*), cascall o adormidera. Herba coneguda actualment pel conjunt de drogues que se n'obtenen. Des d'antic es coneixen les seves propietats sedants i analgèsiques.
51. **ORDI** (*Hordeum vulgare*). Forma part, juntament amb el blat, del grup de gramínies que originaren la civilització tal com la coneixem.
52. **PEBRER** (*Piper nigrum*), pebre bo. Piperàcia que s'usa com a espècie. Amb aquesta espècie passa com amb l'atzavara, el nom ens duria a pensar amb els pebres (*Capsicum annuum*), però és americana.
53. **PERERA** (*Pyrus communis*). Poc s'ha de dir d'aquesta rosàcia ben coneguda per tots, el seu origen és Àsia Central.
54. **PI** (*Pinus halepensis*).

55. **POMERA** (*Malus domestica*). Serveix el mateix comentari que per la perera.
56. **PONCEMER** (*Citrus medica*). Aquesta rutàcia fou un dels primers cítrics introduïts a Europa. El fruit sembla una llimona però gairebé no fa suc. S'emprava la pell com a espècia i com a medicinal per fer front, entre altres, a problemes pulmonars i intestinals.
57. **PORRO** (*Allium porrum*). Serveix el mateix comentari que per l'all o la ceba.
58. **PRESSEGUER** (*Prunus persica*), melicotoner. El comentari és el mateix que per a la perera, la pomera i la prunera que ve a continuació.
59. **PRUNER** (*Prunus domestica*), prunera.
60. **RAÏM/VINYA** (*Vitis vinifera*). Arbust de la família de les vitàcies d'origen plenament mediterrani, adaptat a les característiques del nostre clima. Tot i que el seu conreu s'ha estès més enllà de les àrees de clima mediterrani, en elles el fruit no conté prou sucre per fer-ne vi i se n'hi ha d'afegir.
61. **RIUBÀRBER** (*Rheum sp.*). Plantes de la família de les poligonàcies, de les quals s'usen la tija i les parts soterrànies per fer un laxant, si bé en petites dosis pot tenir la propietat inversa, és a dir, astringent.
62. **ROMAGUERA** (*Rubus sp.*), abatzer. Planta de la família de les rosàcies, molt coneguda pel seu fruit, especialment consumit a l'antiguitat. S'usa molt com a bardissa.
63. **ROSER** (*Rosa sp.*). Actualment els rosers només tenen ús ornamental, però antigament es coneixien un bon nombre de propietats medicinals, entre les quals avui en dia encara se n'usen algunes com l'oli de rosa mosqueta per regenerar la pell.
64. **ROURE** (*Quercus robur*). Arbre de la família de les fagàcies, conegut per la seva duresa i resistència.

65. **RUDA** (*Ruta graveolens*). Arbust de la família de les rutàcies d'olor desagradable característica. S'usa com a ingredient d'alguns licors d'herbes.
66. **SAFRÀ** (*Crocus sativus*). Planta bulbosa de les famílies de les Iridàcies, molt conegut per les seves propietats tintoreres alimentàries. És curiós que de tota la planta, a penes s'usin els tres estigmes de la flor, això fa que sigui una de les plantes més cares del món ja que per fer 1 Kg es necessiten unes 250.000 flors que es recullen a mà.
67. **SALZE** (*Salix alba*). Planta de la família de les salicàcies pròpia dels boscos de ribera de bona part d'Europa, si bé no és present a les Balears. De la seva escorça s'obté el principi actiu de l'aspirina, l'àcid acetil-salicílic.
68. **TURBIT** (*Globularia alypum*), cossiada. Arbust de la família de les globulariàcies de floració autumnal. Són molt característics els seus capítols de flors blaves. A Algaida és present als llocs més calents i amb sòls prims del terme municipal.
69. **ULLASTRE** (*Olea europaea var. sylvestris*).
70. **VIOLA** (*Viola sp.*). Aquest gènere d'herbes i petits arbustos, de la família de les violàcies, és fàcil de conèixer per les seves característiques flors, algunes d'elles usades com a ornamentals com el pensament (*Viola tricolor*).
71. **XIPRER** (*Cupressus sempervirens*). Arbore de la família de les cupressàcies. Era característic com a arbre de cementiri. Més tard es va usar per fer bardisses tallavents.
72. **ZITZÀNIA** (*Lolium temulentum*), margall. Gramínia molt cultivada per obtenir menjar pel ramat.

BIBLIOGRAFIA

AMENGUAL, C. (2016). *Flora Medicinal Baleàrica*. Tesi Doctoral. Universitat de les Illes Balears.

COLOM i MATEU, M. (1985). *Glossari General Lullia*, Editorial Moll, Mallorca, 5 toms, i 2 addenda.

2. QUÈ ÉS LA MATA ESCRITA?

Si recordau l'article del mes passat, vàrem parlar de 72 espècies de plantes que Ramon Llull cita als seus llibres. Si posau atenció, veureu que enlloc es parla de la mata, ni del llentiscle, ni de cap nom que pugui fer referència a aquesta espècie.

Aleshores, per què quan es parla de Ramon Llull ve al cap com a primera planta la mata, i més concretament la mata escrita?

Abans d'escriure res, he de fer-vos reflexionar en el fet de la meva formació científica: no som de lletres, per tant tot el que pugui escriure fora d'aquesta àrea de coneixement són meres suposicions de com pogué anar l'origen de la història.

La mata escrita és una llegenda que s'originà probablement durant els segles XIII o XIV, no sé si en vida de Ramon Llull o amb posterioritat a la seva mort. Hi ha dues versions de la llegenda: una diu que Ramon Llull va escriure sobre les fulles de la mata ja que se li havia acabat el paper que usava; i l'altra diu que Déu li escrivia sobre les fulles de la mata els coneixements que volia transmetre-li.

En primer lloc, per entendre l'origen de la llegenda ens hem de situar a l'època medieval, una època fosca per a la ciència, ja que els científics d'aquell temps havien d'anar amb peus de plom per evitar que se'ls tracàs d'heretges o bruixots. La major part de la gent era analfabeta i els llibres eren escassos i poc accessibles per al poble. Probablement era sabut pels voltants de la muntanya que un home savi feia vida d'ermità a una cova de

Cura. El fet que un home «diferent» visqués en aquelles condicions i escrivís coses incomprensibles per molta gent, probablement va dur a «santificar-ne» la seva persona. Allà on viu un «sant» hi ha miracles. Prop d'on estava es troben algunes mates amb punts i retxes a les fulles, que a algú li degueren semblar com les lletres dels llibres, i ja tenim el miracle. D'aquí a pensar qui les ha escrites i com, a interpretar que un brot d'aquesta mata és un bon auguri, o que cura tots els mals, hi ha una petita passa.

El segon misteri que tampoc s'ha aclarit és on era la mata escrita, també n'hi ha dues versions: una diu que a l'entrada de la cova del beat, que sembla que tampoc era al lloc on la situam actualment, i l'altra la situa prop de la possessió d'Algaida que actualment duu el nom de sa Mata Escrita. De la primera no n'hi ha testimoni; de la segona el que sembla cert, pel que m'han contat, és que a la possessió hi va haver una mata de grans dimensions que l'amo va fer tallar cansat que la gent entràs a recollir-ne brots. Per tant, la mata escrita original, tant per l'edat que hauria de tenir com pels fets ocorreguts durant aquests vuit segles, no existeix amb gairebé total seguretat.

Sigui com sigui, l'existència d'algunes mates amb les fulles parcialment cloròtiques als voltants de la muntanya de Randa és un fet constatable encara avui en dia.

A partir d'aquests fets, el que sí és cert actualment és que prop de la possessió de sa Mata Escrita hi ha una mata que destaca per les seves dimensions. Es tracta d'un exemplar femella de l'espècie *Pistacia lentiscus*. Té una gran soca ficada dins un marge de paret seca i la copa de més de 12 m de diàmetre. Algunes de les seves fulles presenten petites taques cloròtiques en forma de punts o retxes; per què?

Sens dubte aquesta clorosi parcial l'ocasiona un patogen. A falta de fer anàlisis que ho corroborin, la majoria de les versions que he trobat parlen d'un fong endogen que parasitaria les fulles d'aquestes mates. També podria tractar-se d'un bacteri o d'un virus. De tota manera, vista l'esponerositat de la mata, no sembla que aquesta malaltia l'afecti de forma greu.

A la visita que hi vàrem fer el passat mes de desembre vàrem poder veure que algunes mates dels voltants també presenten la mateixa simptomatologia, per tant, és fals que hi hagi una sola «mata escrita». El que sí sembla cert és que aquesta malaltia afecta bàsicament les mates dels voltants de la muntanya de Randa, ja que la llegenda no es va estendre a més llocs ni quan vas per altres indrets es veuen fulles amb les mateixes característiques.

Sota el nom de mata podem trobar, a les illes, denominacions de varies espècies, la principal de les quals seria *Pistacia lentiscus* L. Del gènere *Pistacia* podem trobar una segona espècie a les illes, *P. terebinthus* L., la cornicabra; aquesta espècie només viu a la Serra de Tramuntana en llocs especialment freds.

La mata, *P. lentiscus*, és un arbust que en determinades condicions es fa arbre, assolint dimensions realment espectaculars. A la vora de la carretera que va de Petra a Son Serra de Marina hi ha alguns exemplars de gran port que, vistes des de la carretera, semblen garrovers o alzines. Només quan ens hi acostam, ens adonam de la veritat.

Al saig número 353 ja vàrem descriure l'espècie com a tal, per tant no em faré repetitiu. Un incís que sí val la pena remarcar és que aquesta espècie és molt coneguda pels habitants de les Balears ja que és present a totes les illes i en totes elles de forma molt abundant, des del nivell de la mar fins als 700 m. A partir d'aquesta altitud va disminuint la seva presència i es fa més rara. Si mirau el mapa de distribució —tret del *Mapa Forestal de España*— que acompanya aquest escrit, veureu que a la Península ni està tan estesa ni és tan abundant com a les nostres contrades. Aquest fet l'he constatat sovint quan algun botànic de la Península ve per primera vegada a visitar les illes, una de les primeres coses que els crida l'atenció és l'abundància de la mata.

Una pregunta que pot sorgir arran d'aquest escrit seria: són malaltisses les mates? Quines malalties tenen? He cercat informació sobre el tema i realment no n'hi ha molta ja que no és una espècie de cultiu habitual. La ma-

laltia més freqüent, la més coneguda i la més fàcil de veure són les agalles, unes malformacions de les fulles que es deuen a la picada d'uns insectes. Quan les fulles de les mates són picades per aquests animalons reaccionen i creixen de forma anòmla, els insectes aprofiten aquestes fulles anòmlas com a refugi i/o com a lloc per criar. Segons la forma de les agalles podem saber quin insecte ha picat la fulla, si les agalles tenen forma de mitja lluna és *Forda formicaria* —molt habitual a les mates de les Illes—; si té forma de banya és *Baizongia pistaciae* —és més habitual trobar-la a *P. terebintus*—; si té forma d'urna, *Geioica utricularia* —la menys comuna de totes.

De fet, la mata és reconeguda per la seva rusticitat i resistència front els patògens, els herbívors o la sequera. En algunes ocasions s'ha postulat la possibilitat que la mata servís com a peu per empeltar algunes espècies cultivades emparentades amb ella com el pistatxer (*P. vera*), però és necessari un doble empelt, primer de *P. atlantica* sobre *P. lentiscus* i *P. vera* sobre *P. atlantica*, la qual cosa complica i retarda la posada en producció de les plantes.

Una darrera reflexió seria sobre les propietats curatives d'aquestes mates «escrites». No se n'ha fet cap estudi, per tant, en principi hem de suposar que tenen les mateixes propietats que les mates normals, però si vàreu veure la pel·lícula *Los últimos días del Edén* sabreu que qualsevol factor que alteri la mostra inicial pot modificar el resultat final; per tant, qui sap si el patogen que afecta la mata en modifica les seves propietats medicinals. Encara ens queda molt per conèixer!

L'article *El carrer Ramon Llull d'Algaida* de Catalina Mas Targa, fou publicat per primera vegada a la revista *Es Saig*, al número 420, corresponent al mes d'abril de 2016.

VI

EL CARRER RAMON LLULL D'ALGAIDA

CATALINA MAS TARGA

Amb el treball Algaida, Algaida (els carrers), Catalina Mas Targa va guanyar el Premi de Castelltix en l'àmbit d'Investigació de l'any 2010. Es tracta d'una recopilació d'informació, extreta de l'Arxiu Municipal i de la documentació familiar de Pere Mulet, relacionada amb els carrers d'Algaida: des de la primera numeració de les cases, feta el 1863, fins als noms i malnoms dels seus habitants, passant per documents sobre l'enllumenat públic, sobre els «donatius» que cada un hagué de fer durant la guerra civil, permisos d'obra... El carrer Ramon Llull és una mostra d'aquest treball, que inclou tots els carrers del poble, amb fotografies de diferents racons.

EL CARRER RAMON LLULL D'ALGAIDA

Entrada carrer de la Tanqueta Vella, sortida Carretera.

Són freqüents els topònims urbans que recorden un personatge il·lustre de la localitat: «Ramon Llull. Teòleg, filòsof, missioner i escriptor ma-

llorquí (Palma, 1232-Tunis o Palma, 1316). Fou senescal de Jaume, hereu del regne de Mallorca, i dugué una vida cortesana. A trenta anys se sentí cridat al servei de la fe. Després d'un període d'estudis i de contemplació a la muntanya de Randa escrigué les primeres obres, *Llibre de Contemplació en Déu*... Durant la seva vida extraordinàriament llarga i dinàmica, Llull escrigué més de 250 obres. Viatjà per aprendre i ensenyar a: Montpeller, Gènova, París, Barcelona, Sicília... Des del segle XVI és venerat a Mallorca com a Beat».¹

PERMISOS D'OBRA

La majoria de permisos eren per edificar cases o portasses als antics solars.

1925. «Miguel Rafal Oliver... domiciliado en la calle de Ramón Llull nº 10... teniendo necesidad de edificar una cochera en la calle de referencia...». (24 d'abril; plec 696).

1931. «Lorenzo Capellá Monserrat... deseando edificar una casa en el solar de su propiedad de la calle de Ramón Llull...». (4 d'abril; plec 697).

1932. «Guillermo Capellá Rigo... con domicilio en la calle de Ramón Llull nº 7... habiendo adquirido un solar al lado de la casa nº 1 de la citada calle de Ramón Llull, le interesa construir una casa...». (6 d'abril; plec 697).

NOMS I MALNOMS

L'origen dels noms i malnoms ha estat estudiat pels lingüistes de tot el món. Gràcies a les seves investigacions podem saber per exemple que: *Guillem* té un origen germànic; *Miquel* i *Rafel* són noms de personatges de l'Antic Testament; *Mateu*, *Andreu*, *Bartomeu* són noms de sants del Nou Testament... Com que aquests noms es repetiren molt va ser necessari incorporar un segon nom que estàs relacionat amb l'individu com per exemple el nom d'un càrrec o un professió: «Guillem *capellà*»; «Miquel *sastre*»; o bé afegir-li el nom del pare: «Andreu *fill de Jaume*» que més tard s'abreia «Andreu Jaume».

1. Segons la *Gran Enciclopèdia de Mallorca*.

Seguidament llegirem uns padrons on surten els noms i malnoms dels habitants d'aquest carrer.

Padrón para el cobro del arbitrio de Inquilinato...

1936

C/ Ramón Llull

»	nº 2	Guillermo Capellá (<i>Agustina</i>)
»	3	Miguel Capellá (<i>Agustina</i>)
»	4	Mateo Pericás (<i>Palanca</i>)
»	5	Andrés Jaume (<i>Benet</i>)
»	6	Isabel Cerdá (<i>Vda. de Pere de Sort</i>)
»	7	Rafael Jaume (<i>Benet</i>)
»	8	Mateo Isern (<i>Felet</i>)
»	9	Francisco Ramis (<i>Norat</i>)
»	10	Bartolomé Garcías (<i>Mulí Sant</i>)
»	11	José Oliver (<i>Garrové</i>)
»	12	Lorenzo Oliver (<i>Garrové</i>)
»	13	Bartolomé Carbonell (<i>Son Serreret</i>)
»	14	Miguel Rafel (<i>Sis</i>)
»	15	Miguel Sastre (<i>Calíu</i>)
»	16	Bartolomé Pericás (<i>Palanca</i>)
»	17	Miguel Cantallops (<i>Merris</i>)
»	18	Sebastián Oliver (<i>Gayana</i>)
»	19	Miguel Oliver (<i>Talayeta</i>)
»	21	Antonio Trobat (<i>Pau</i>)
»	23	Anastasio Horrach (<i>Astacio</i>)

(plec 1.712)

1940

C/ Ramón Llull

»	nº 1	<i>Musi</i>
»	2	<i>Esperanza</i>
»	3	<i>Gustina</i>
»	4	<i>Palanca</i>
»	5	<i>Banet</i>
»	6	<i>Ramis</i>
»	7	<i>Banet</i> (Andreu Valent)
»	8	Jaime Serra
»	9	Norat de Pina - Jaime Caliu
»	10	Pera Perol
»	11	<i>Balle</i>
»	12	<i>Garrové</i>
»	12	<i>den Sis</i>
»	13	Miguel Palanca
»	14	<i>Sis</i>
»	15	<i>Caliu</i>
»	16	<i>Palanca</i>
»	17	<i>Merris - Ciutat</i>
»	18	<i>Gayane</i> , solar
»	19	den Rafel Serral
»	21	<i>Pau</i>
»	23	de Fco. Ramon, solar de Jaime Caliu

(plec 480)

VII · EL CARRER RAMON LLULL D'ALGAIDA

Aquest cadastre també ens informa de la persona que habita la mencionada casa o bé si encara és un solar.

1940

C/ Ramón Llull

		Personas que lo habitan
»	nº 1	Catalina Sastre
»	nº 3	Esperanza Rigo
»	nº 5	Pedro J. Jaume
»	nº 7 - nº 9	Jaime Sastre
»	nº 11	José Oliver
»	nº 13	Miguel Pericás
»	nº 15	Miguel Sastre
»	nº 17	Miguel Roig
»	nº 19 Solar	Solar
»	nº 21	Lorenzo Artigues
»	nº 23 <i>Pau</i>	Antonio Trobat
»	nº 25 Solar	Solar de Jaime Sastre
»	nº 27 Solar	Solar de Jaime Sastre
»	nº 29	de Francisco Ramis
»	nº 31 Solar	de Francisco Ramis
»	nº 2 Solar	Antonio Fullana
»	nº 4	Guillermo Capellá
»	nº 6	Mateo Pericás
»	nº 8	Miguel Mudoy
»	nº 10	Jaime Fullana
»	nº 12	Pedro Mascaró
»	nº 14 Lorenzo <i>Garrové</i>	Lorenzo Oliver

CATALINA MAS TARGA

»	nº 16 Miguel Rafel	Miguel Rafel Sastre
»	nº 18	Bartolomé Pericás
»	nº 20	Sebastián Oliver
»	nº 22 Solar	Bartolomé Martorell

(plec 480)

COMERÇOS

Hem vist a altres carrers com els petits comerços abundaven per tot el poble. Aquí tenim una botiga que subministrava a molts de veïnats, ho veim per la quantitat de cupons de racionament de què disposava en temps de l'escassetat d'aliments.

1943

Cupones de Racionamiento

Tiendas de Ultramarinos	Infantil	Adultos	Total
Antonio Sureda, C/Ramón Llull	5	212	217 cupones

ENLLUMENAT PÚBLIC

Relació de les reparacions o intervencions de l'encarregat del bon funcionament de l'enllumenat:

C/ Ramón Llull: Primera entrando, detrás tienda Jaime Sastre (plec 692).

ENTREVISTES

Un no es cansa de sentir parlar la gent major. És l'única manera que tenim de reviuire el passat.

L'amo'n Miquel Batle: «Vaig néixer a sa Tanqueta Vella, C/ de Ramon Llull núm.11, ara núm. 13, ara fa 80 anys. Abans això de les bicicletes era una rialla, jo sortia al carrer amb una de sis reals amb tubulars Michelin. La primera bicicleta que vaig tenir la vaig esbucar correguent per tot Mallorca... Els entreteniments d'abans no són com els d'ara... les coses han pujat molt de preu; abans amb un velló podies tenir un cafè, una ensaïmada i copa... Tota la vida he fet de foraviler i jornalier. Per fer forats de 5 i 6

VII · EL CARRER RAMON LLULL D'ALGAIDA

metres de fondària pels arbres, guanyava 4 pessetes cada dia, fent feina de sol a sol... Anar en bicicleta m'agrada molt, però m'agrada anar per amunt, les baixades em fan un poc de por, crec que estic més temps per baixar que per pujar...». (*Es Saig* núm. 186, 1996).

«El llatí de Ramon Llull» de Mireia Mulet Mas fou publicat per primera vegada a la revista *Es Saig*, al número 425, del mes d'octubre de 2016.

VIII

EL LLATÍ DE RAMON LLULL

MIREIA MULET MAS

Aquest article sorgeix d'algunes converses entre el meu pare i jo sobre el llatí d'en Ramon Llull. Ell hi dedicà la seva tesi de llicenciatura l'any 1961. En un any ple d'actes i iniciatives dedicades a commemorar el setè centenari de la mort de Llull, el meu pare pensava que potser no estava de més escriure'n alguna cosa. La darrera vegada que sorgí el tema fou aquell diumenge de Pasqua, mentre dinàvem tots junts i abans que anàs a cercar els espàrrecs, quan em va tornar a dir: «en podries fer un article pel Saig!» Jo ja li havia respost, abans, que qui l'havia de fer, evidentment, era ell. És per això que aquest escrit vol ésser només un petit homenatge al meu estimat mestre i pare, res més.

Per tu, sempre.

La nostra intenció és parlar de qüestions com la seva formació, les seves fonts, la seva obra llatina, els seus neologismes, etc.; però no entrar en qüestions de sintaxi o altres tecnicismes que s'escaparien a la intenció d'aquest escrit.

CONEIXEMENT DEL LLATÍ

El primer que ens demanam és si Ramon Llull sabia o no llatí. Amb la formació filosòfica que evidència es quasi impossible que no en sabés. Som al segle XIII i, encara que el català fos la seva llengua nativa, el llatí era la llengua «oficial» de la cultura, de la gent culta i en la que estaven escrites la majoria de les obres filosòfiques i científiques. Ell mateix a la *Vita coetanea* ens diu que anà a París «...*causa discendi ibi grammaticam*...», expressió que aquí equival a dir «a aprendre llatí». També sabem per testimoni seu que va redactar en llatí la *Logica Nova*, el *Liber de Fine*, la *Disputatio Raymundi et Hamar* i altres. Serveixi de testimoni el que diu a la *Disputatio Raymundi et Hamar*: «... *et ille existens Pisis recordatus fuit praedictarum rationum quas habuit cum supradicto Saraceno, et ex illis COMPOSUIT HUNC LIBRUM IN LATINO, et misit ipsum Domino Papae et Reverendis Cardinalibus*». ¹ Sembla evident que hi ha una producció llatina de Ramon Llull.

És cert que en algunes obres seves confessa la seva ignorància de la llengua llatina però creiem que aquesta afirmació no es pot agafar al peu de la lletra. Quan diu «per ço car ignor gramatica» no significa que desconegués el llatí; s'ha d'entendre en el sentit que el seu coneixement era limitat, que no es veia capacitat d'usar-lo literàriament, amb elegància i facilitat. És per això que fa servir traductors i així ho manifesta en algunes de les seves obres; per exemple en els *Articles de la Fe Catòlica* diu: «jo, Ramon, he fet aquest libre, el he fet posar en latí...». El que ell pretenia, amb l'ajuda dels traductors, era que la seva obra aconseguís bellesa literària, perquè el llatí corrent, no l'ignorava.

1. *Disputatio Raymundi et Hamar*, pars III, p. 46, vol. IV, Ed. Maguncia. «Mentre ell era a Pisa, es va recordar de les disputes esmentades que tingué amb el susdit Sarraí i sobre les quals va escriure aquest llibre en llatí i que envià al Senyor Papa i als Reverends Cardenals».

FONTS

Les seves fonts, deixant de banda les àrabs, són moltes i variades. Lògicament no hi manquen les cites explícites de la Bíblia, l'Alcorà i el Talmud. Entre els grecs cita Plató i Aristòtil potser sense conèixer-los directament. Anomena també Egidí Romà, Ricard de sant Víctor, sant Anselm i Dionís l'Aeropagita; es refugia algun cop en l'autoritat del *De Trinitate* de sant Agustí, en la *Summa contra gentes* de sant Tomàs i genèricament en els Doctors de l'Església. Possiblement no posseïa el coneixement directe d'aquests autors o els interpretava amb la fidelitat que el propòsit de la seva obra li permetia.

La seva formació es deixa entreveure bastant; és evident que hi manquen les fonts clàssiques, tot i que el costum de l'època era seguir els models clàssics, com veiem en d'altres manifestacions de l'època.² El llatí que usa és, en general, de poca qualitat, però no hem d'oblidar que Ramon Llull va escriure en aquesta llengua obligat per les circumstàncies. No pretenia fer una obra literària ni en català ni, molt menys, en llatí i sacrifica l'estil i la bellesa formal de la seva obra a la eficàcia apostòlica.

LLULL, CREADOR D'UNA LLENGUA

Com diu Francesc de B. Moll: «Els seus estudis de llatinitat —no clàssics ni complets, sinó fundats en el llatí de la Bíblia, dels Sants Pares i dels escolàstics, principalment Sant Bonaventura i el Mestre de les Sentències— li permeteren adoptar i adaptar al català una multitud de paraules llatines que testifiquen la capacitat de la nostra llengua per a servir de vehicle a la filosofia i a qualsevol disciplina científica».³

2. J. C. SIMÓ. *Elements de l'èpica clàssica al Liber Maiolichinus: Estudi del proemi*, a *Butlletí de la Societat Arqueològica Lulliana*, 50, 1994. p. 57-68.

3. Francesc de B. MOLL. *Notes per a una valoració del lèxic de Ramon Llull*. Vol. I, fasc. 2, p. 179. Palma, 1957.

I en això podem fonamentar que els coneixements de llatí de Ramon Llull no foren superficials, és a dir, en haver «creat» una llengua, la catalana. Segueix dient Moll: «...si no existissin altres raons per a provar que Ramon Llull sabia llatí, bastaria considerar que sense la prèvia disciplina d'un estudi gramatical —i en aquell temps *Gràmatica* era sinònim de *Llatinitat*— no hauria pogut donar a una llengua abans no usada literàriament la sòlida arquitectura sintàctica amb què està bastit el llenguatge lul·lià».⁴ Els llatinismes del català de Llull són un 18% del total del vocabulari lul·lià: la xifra és prou eloqüent.

OPUS LLATÍ

És molt difícil dilucidar quines obres, dins l'*opus* lul·lià, foren escrites en llatí per ell i quines són traducció dels seus deixebles. Exceptuant els casos en què tenim la referència del propi Llull, no comptam amb un criteri clar que pugui servir per decidir-ho. Si només tenim la versió llatina i cap notícia d'altres versions en català o àrab, és lògic pensar que ens trobam davant d'un original llatí. Si bé trobam una uniformitat d'estil en els textos catalans, la varietat de llenguatge en els tractats llatins és clara i palesa. Tot i que va escriure la major part de les seves obres en català, va tenir gran interès que fossin traduïdes al llatí.⁵ De fet, en el seu testament es preocupa que així sigui.⁶ Per fer les traduccions es valia dels seus deixebles i dels fra-

4. Francesc de B. MOLL. *Notes per a una valoració del lèxic de Ramon Llull*. Vol. I, fasc. 2, p. 159. Palma, 1957.

5. R. LLULL. *Ars ad faciendum et solvendum quaestiones*. «*Desideramus etiam, quod sit ista ars in latino posita, ut illi, qui latinum sciant possint inde utilitatem habere et de arte inuentiua cognitionem ualeant obtinere*».

6. «*Volo et mando quod fiant inde et scribantur libri in pergameno in romancio et latino ex libris quos divina favente gracia noviter compilavi*». FR. BOFARULL Y SANS. *El testamento de Ramón Llull y la Escuela Luliana en Barcelona: memoria leída en la Real Academia de Buenas Letras en la sesión ordinaria celebrada el día 15 de enero de 1894*. Barcelona, 1896.

res dels convents on s'hostatjava. Coneixem els noms d'alguns d'ells: Guillem de Mallorca, Simó de Puigcerdà, etc.

El primer que va intentar reunir les obres llatines en un *corpus* fou Ivo Salzinger en la seva edició maguntina de 8 volums (I-VI, 1721-1737; VII-VIII 1740-1742) i que comprèn 48 obres; edició dubtosa pel que fa al llatí ja que no segueix els criteris de crítica textual en el sentit modern.

Hi ha l'edició crítica feta sota la direcció del professor Fridericus Stegmüller de la Universitat de Friburg i els auspicis de la Schola Lullistica Maioricensis en tres volums.⁷ Una curiositat en referència als seus coneixements de llatí la trobam en el primer tom d'aquesta edició. Hi ha dues versions del *Liber de consolatione ermitae* —amb les numeracions 214 i 214A—, del qual tenim també una versió en català, el *Libre de Consolació d'Ermità*. Sembla que Ramon Llull entregà aquest text a cert ermità de Sicília per a què el passàs al llatí, d'on surt la versió 214, traducció literal del català. Ben poc satisfet degué quedar Llull de la traducció llatina perquè ell mateix decidís fer-ne una de nova el novembre de 1313, d'on surt la versió 214A.

Sembla doncs que a mesura que Llull es fa vell guanya en experiència: la pràctica aconseguida per mitjà de les lectures i explicacions públiques, el tracte amb les cancelleries i el maneig d'obres llatines li donaren un saber que es reflecteix en una seguretat més sòlida en l'ús del llatí; ara ja l'escriu sense grans dificultats.

A l'hora de notar algunes característiques del seu llatí cal tenir present que és més a prop de les llengües romàniques que del llatí clàssic. Utilitza el llatí medieval, el que, com diu Mohrmann,⁸ fusiona elements clàssics,

7. Raimundi Lulli, *Opera Latina* edenda curavit Fridericus Stegmüller. (213-239: *Opera Messanensia* edidit Johannes Stühr, Palmae Maioricarum, 1959; 240-250: *Opera Messanensia*, 251-280: *Opera Tuniciana* edidit Johannes Stühr, Palmae Maioricarum, 1960; 118: *Liber de praedicatione. Distinctio II B: Centum Sermones* edidit Abraham Soria Flores Ofm, Palmae Maioricarum, 1963).

8. Chr. MOHRMANN. «Le dualisme de la latinité médiévale». *Revue des Études latines* XXIX, 1951, 330-348.

cristians i neologismes medievals sota la influència de les llengües nacionals. I en el cas de Llull l'element que més influeix és la llengua nacional, la catalana.

NEOLOGISMES

Tot i que Llull no pretenia ser un literat o, si més no, no era el seu mòbil principal es preocupa molt pel que fa al seu estil, especialment al vocabulari. Lola Badia⁹ parla amb molt d'encert del coneixement i ús per part de Llull de figures retòriques clàssiques com la *rota verguliana*, el *locus amoenus*, la *descriptio puellae* i la influència que tenen en la seva concepció dels mots.

En primer lloc concedeix especial importància al significat de les paraules fent una gradació que va des de la més noble, el nom de Jesucrist, fins a les més baixes i repugnants, els noms dels pecats. De la mateixa manera jerarquitzava estilísticament la societat, els animals... ja que ens diu «austor e esperver e cavall e leó e enfós e salmó fa plus bell anomenar que gall ni voltor ni cà ni ase ni rajada ni pop».¹⁰

Es mostra decidit partidari dels neologismes. Ens diu: «... *propterea plus delectatur homo, quando audit verba nova et rara*,...».¹¹ El que potser no li importa tant és la forma de les paraules que ell diu que no han de ser ni «*nimis longa verba*» ni «*nimis brevia*»,¹² referint-se a la longitud de les paraules. Tot i que l'afició de Llull per les paraules de longitud desmesurada és més que evident.

9. L. BADIA, «Ramon Llull i la tradició literària». Vol. XXVIII. Fasc 2. *Estudios Lulianos, Revista de investigación Luliana i Medievalista publicada por la Maioricensis Schola Lullistica*. Núm. 79. Palma, 1988.

10. R. LLULL. *Cont.* 359, 21.

11. *Liber Contemplationis in Deo*. Ed. Maguncia, cap. CCCLIX, 26 «... perquè més es complau l'home quan escolta paraules noves i insòlites...».

12. *Idem.* 10. «ni massa llargues, ni massa breus».

La preocupació de Llull per la terminologia el duia al dilema de comprendre que la seva doctrina i els seus mètodes no donaven el fruit desitjat. El contingut era per ell claríssim, i per tant el problema havia de trobar-se en la forma. Sovint demana disculpes al lector perquè no pot expressar amb precisió el seu pensament i es veu amb la necessitat de recórrer a paraules noves.¹³ Els seus temors de falses interpretacions no eren injustificats, ja que de les condemnes que féu l'inquisidor Eimeric per heretgia un bon grapat basen el seu error en una falsa interpretació de la terminologia lul·liana.

Ja hem dit que era fervent partidari dels neologismes i és que per donar sortida al seu pensament, nou en molts aspectes, necessitava un llenguatge apropiat que no tenia precedent i no li va quedar més remei que «inventar-lo». Les paraules que va crear i derivar són moltes, i si bé a vegades va traspassar les possibilitats de la llengua, moltes altres les va crear amb agudeses inusitades i encara serveixen per expressar amb exactitud conceptes filosòfics avui en dia.

Farem un incís per recordar que el vertader geni de Llull com a creador de paraules és dins la seva obra en català; repetim que si va estudiar llatí i hi va escriure fou per convertir infidels. Ja hem dit que el mòbil principal de Llull no era ésser un literat, sinó la màxima divulgació del seu ideari.

Allà on hi ha més creació de neologismes és en la necessitat d'expressar idees abstractes, això és, en les discussions filosòfiques.

Recorre a sufixes de derivació com *-TAS* (el seu preferit) i *-TIO* per formar noms com *accidentalitas*, *amativitas*, *delectabilitas*, *ignorabilitas*, *triangularitas*, *malificatio*, *exemplificatio*.

13. R. LLULL. *Quaestiones per Artem Demonstrativam*. Ed Maguntiae, IV, p. 1-2, 1730. «Tot i que alguna vegada expressam bé el concepte de la ment, parlem de manera impròpia a causa de l'expressivitat d'una frase massa llarga i dela manca de noms adequats; per exemple quan deim: la Bondat 'bonifica', la Magnitud 'magnifica', etc. [...] i si deim alguna cosa, d'on sembla que prové la sospita de l'error, això no és per defecte de l'Art sinó que prové de la nostra ignorància».

Forma adjectius derivats amb els sufixes –BILIS i –IVUS: *homificabilis*, *miseriordiabilis*, *homificativus*, *finitivus*. I adverbis com *concordative*, *terminative*, *intellectualiter*, etc.

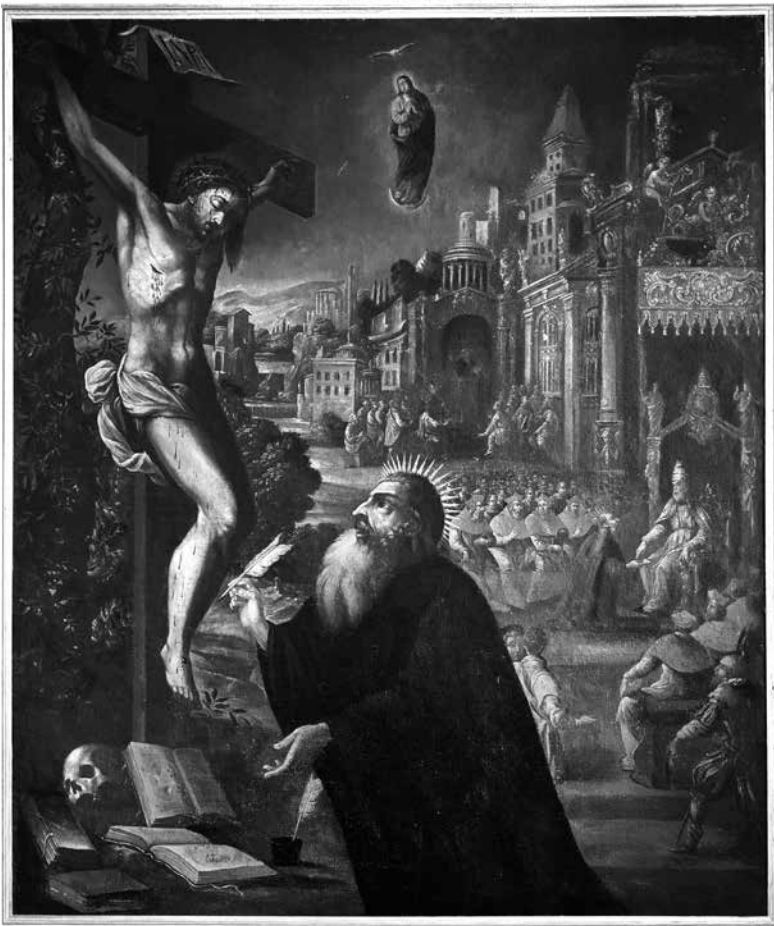
I on trobam la genialitat de Llull pel que fa a la creació de neologismes és en les veus correlatives típicament lul·lianes. Són termes tècnics que usa en aquells passatges on exposa la seva teoria de les dignitats divines. Vegem un exemple: d'un principi absolut, *bonitas* «la bondat», expressa mitjançant sufixos l'acció, *bonificare*; l'agent, *bonificans*; el producte, *bonificatus*. Però l'agent i el producte poden ser en acte o en potència i en aquest darrer cas tenim: *bonificabilis* i *bonificativus*. A més necessita expressar la qualitat abstracta i crea quatre noves paraules: *bonificentia*, *bonificatio*, *bonificabilitas* i *bonificativitas*.

El mateix que ha fet amb *bonitas* ho fa amb els altres principis generals: *magnitudo*, *aeternitas*, *potestas*, *sapientia*, *voluntas*, *virtus*, etc.

Ramon Llull s'adona que ha creat un sistema fàcil, simple i expressiu per donar a conèixer les seves idees i n'abusa. Si bé les sèries correlatives basades en principis abstractes són lògiques i traduïbles, les que fa de substantius concrets com aigua, terra, foc són forçades i a vegades impossibles de precisar. Devia referir-se a aquests quan ens advertia que se servirà de «*aliquibus verbis extraneis quae non sunt in usu neque in vulgari neque in latino*».¹⁴ En definitiva, un luxe per al llenguatge, un repte per als traductors.

Vull agrair l'ajuda i els consells de l'amic i expert lul·lista Joan Carles Simó Artero que amb la seva erudició i generositat ha reparat els meus errors.

14. R. LLULL. *Ars Amativa*. Ed. Maguntiae, 1932. Vol. VI, p. 2, col. 2, 5. «...d'alguns mots estranys que no s'usen ni en català ni en llatí».

NOVEMBRE 2016. Portada del núm. 426 de la revista *Es Saig* que clou la celebració de l'Any Llull. Reprodueix l'obra del pintor mallorquí Miquel Bestard (segle XVII) situada a la sagristia de l'església de Randa. Fotografia de Joan Capellà Galmés.

L'article titulat *Qui era Ramon Llull*, de Víctor Mulet Mas, fou publicat per primera vegada a la revista *Es Saig* al número 416, corresponent al mes de novembre de 2015.

IX

QUI ERA RAMON LLULL

VÍCTOR MULET MAS

De la vida de Ramon Llull, en tenim molta informació, a diferència del que sol passar amb els seus contemporanis. És extreta de documents diversos lligats a la cort, de les referències autobiogràfiques que apareixen a les seves obres i sobretot de *Vida coetània*, llibre que escrigueren a París uns monjos a partir dels relats que el mateix Llull els va fer de la seva vida. Una vida ben llarga, si tenim en compte que va viure 84 anys en un temps en què l'esperança de vida estava en poc més de quaranta.

Ramon Llull va néixer a Ciutat de Mallorca el 1232, just tres anys després que Jaume I conquerís l'illa. La seva família pertanyia a la noblesa catalana que acompanyà el rei En Jaume en la conquesta, i passà a integrar els nivells més alts de la jerarquia social insular. Per això Ramon va rebre una educació cortesana i va ocupar llocs de privilegi a la cort mallorquina del futur Jaume II, de la qual va arribar a ser Senescal —és a dir, cap de l'administració o primer funcionari de la cort. En aquesta etapa de la seva vida, casat i amb dos fills, Llull duu una vida regalada en què es dedica a escriure poemes amorosos —seguint la tradició de la poesia trobadoresca, escrits en occità— a les seves estimades.

Va ser precisament un vespre de l'estiu de 1263, mentre redactava un d'aquests poemes, que la vida li va canviar radicalment: se li va aparèixer Jesucrist crucificat. No una, sinó cinc vegades. Aquesta experiència mística el va dur a pensar que havia estat cridat a una gran tasca a la qual dedicaria la resta de la seva vida: convertir els infidels a la fe cristiana. Deixa esposa i fills, ven el seu patrimoni i inicia pelegrinatges per diferents llocs sants, i quan torna a Mallorca passa nou anys estudiant filosofia, teologia, medicina, dret... Aprèn àrab gràcies a un esclau, després de la mort del qual es retira a Randa, on es lliura a la meditació i la contemplació; allà va rebre la «il·luminació», que ell sempre va creure que era d'origen diví, que li revelaria el contingut d'un llibre i del mètode que li havia de permetre argumentar contra els errors dels infidels. El resultat, *l'Art abreujada de trobar veritat* (1274), que al llarg de la vida reelaborarà en un intent de simplificar el seu sistema filosòfic.

A partir d'aquí anirà combinant la redacció de textos —uns 250 llibres, la producció literària més extensa produïda per un sol autor medieval, i de temàtiques diverses: obres filosòfiques, místiques, narratives, d'astrologia...— amb viatges missioners a terres d'infidels i viatges pels centres de poder polític i religiós d'Europa per tal de fer-los arribar el seu missatge i de convèncer reis i papes de la necessitat de fundar monestirs on s'instruïssin els futurs missioners. Val a dir que no sempre va ser escoltat, i en aquest darrer aspecte va aconseguir poca cosa més que la fundació del monestir de Miramar, a Mallorca, gràcies a les donacions del rei Jaume II. El mateix Llull es queixarà en els seus escrits de l'escàs èxit obtingut.

En part per això decideix viatjar ell mateix als països de religió musulmana, i alternarà estades a Montpeller, Gènova, Roma, Mallorca i París amb viatges pel nord d'Àfrica i el Pròxim Orient, on no sempre va ser ben acollit: empresonaments, expulsions, fins i tot agressions. Aquests viatges llargs, dificultosos i incerts, amb un naufragi inclòs, es repetiren fins al final de la seva vida. La mort li arribà el 1316 a Palma, després

d'una darrera estada a Tunis, on novament va ser maltractat. Les seves restes reposen a l'església de Sant Francesc.

La immensa obra de Llull, redactada en català, llatí, àrab i occità i sempre amb la intenció final de servir el seu objectiu de convertir els infidels, el converteix en el primer escriptor europeu d'obres filosòfiques i cultes en llengua vulgar, en un temps en què la llengua de cultura, i la que arreu es feia servir per escriure, era el llatí. Considerat el creador del català literari, entre la seva producció trobam títols cabdals com les obres filosòfiques *Arbre de ciència* o *Llibre del gentil i dels tres savis*; obres didàctiques, com el *Llibre de l'ordre de cavalleria*; obres narratives, com el *Blanquerna* o el *Fèlix*, dins el qual trobam el *Llibre de les bèsties*; obres místiques, com el *Llibre de contemplació en Déu* o el *Llibre d'Amic i Amat...*

De tot això en farà 700 anys, però la figura i l'obra de Ramon Llull seran sempre un referent de la nostra història, de la nostra llengua i de la nostra cultura.

Dissabte, dia 5 de març de 2016
va tenir lloc a l'hort de Son Ro-
meguera de Randa la sembra-
da d'una figuera de la varietat
«Beat Ramon» procedent del fi-
gual de Son Mut Nou de Lluc-
major. L'arbre fou una donació al
poble de Randa del senyor Mont-
serrat Pons Boscana en comme-
moració de l'Any Lull. L'acte,
així com la conferència posterior
de D. Damià Sastre, fou organit-
zat per la Confraria Ramon Lull
en col·laboració amb l'Ajuntament
d'Algaida.

X

LA FIGUERA «BEAT RAMON»

ANTONI CERDÀ AMENGUAL

Dins les activitats realitzades a Randa per la Confraria del Beat Ramon Llull i de la Immaculada amb motiu de l'Any Llull, va tenir lloc la sembra d'una figuera de la varietat anomenada BEAT RAMON a l'aparcament de l'hort de Son Romeguera. L'arbre fou donació del confrare i expert en temes ficals Montserrat Pons i Boscana, propietari i *alma mater* del figueral de Son Mut Nou de Llucmajor, un dels camps experimentals més importants del món.

«La figuera del BEAT RAMON —explica Montserrat Pons— és citada per Estelrich (1901) i documentada al *Diccionari Català-Valencià-Balear* (1962) d'Alcover Moll: "De la figuera ALBACOR n'hi ha quatre classes, una d'elles és la del BEAT RAMON o RAMONA, originària de Manacor" (pàg. 858)».

A la monografia *Les figueres a les Illes Balears*¹, del mateix Montserrat Pons, en fa la següent descripció varietal:

1. PONS I BOSCANÀ, MONTSERRAT. *Les figueres a les Illes Balears. Camp d'experimentació de Son Mut Nou (Llucmajor)*. [Mallorca]: [s. n.], 2009. p. 222 i 223.

La figuera està localitzada a Son Mut Nou, tot i que molt jove, les figures marques sobradament els descriptors de la varietat.

La figuera assoleix un desenvolupament mitjà. La capçada és arrodonida, de brancam un poc espès, així com el fullam. No és massa productiva, però ho compensa de forma notable ja que fa dos esplets: un de figures flors més grosses i un segon de figures agostenques, més petites.

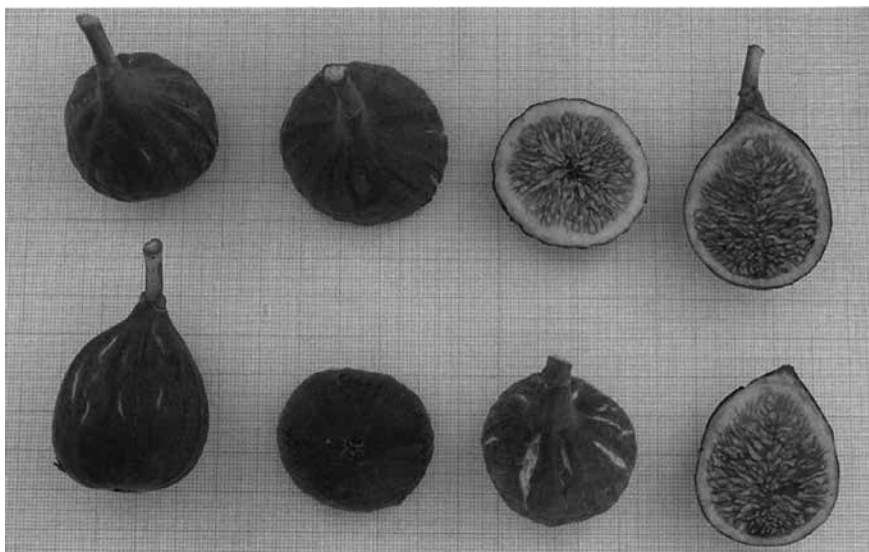
Les figures són còniques, de color negrós, amb un petit coll vermellós, i un llarg capoll d'un principi vermell i al final esdevé verd clar. Són simètriques en la forma i uniformes en les dimensions. La polpa és vermella, bastant saborosa, amb aquenis en gran quantitat, mitjans. La pell és mitjana de gruixa, poc clivellada. Presenten un baix percentatge de siconis emparellats i de formacions anormals.

Són bastant resistents a les pluges, al transport i al badament, i mitjana facilitat de despreniment.

Les fulles majoritàriament tribolades, amb menys de senceres i poques pentalobalades, tenen els marges serrats, poc marcats, amb un angle peciolar agut.

La varietat BEAT RAMON O RAMONA, com també se l'anomena, originària de Manacor,² és una varietat bífera, que es pot considerar com una subvarietat de l'ALBACOR.

2. L'any 2007, al camp d'experimentació de Son Mut Nou de Lluçmajor, fou plantada de branca una d'aquestes figures. Portaren els esqueixos d'un establiment de Son Mas.

VARIETAT BEAT RAMON. Imatges de les figues i de la figuera de la varietat Beat Ramon extretes de la publicació de Montserrat Pons *Les figueres a les Illes Balears*.
Camp d'experimentació de Son Mut Nou (Llucmajor), fitxa 9, pàg. 222-223.

Francesc Ramis Oliver (Algaida 1940). Estudià en el Seminari Conciliar de Sant Pere i va ser ordenat sacerdot el 1965. Durant cinquanta anys s'ha dedicat a la pastoral parroquial i la docència, i treballà com a missioner en el Perú durant uns anys. Ha estat rector de Selva, Porreres i Santa Tereseta (Palma) entre altres parròquies. És autor de *La Virtut en Ramon Llull* (2009), una recerca de contingut teològic elaborada en el marc dels cursos de formació a la Pontifícia Universitat Gregoriana de Roma.

XI

EL BEAT RAMON LLULL I L'AMAT

FRANCESC RAMIS OLIVER

Aquest any passat va ser un any que apropà la figura del mallorquí més universal al poble que el veié néixer, el poble de Mallorca, era en motiu de la commemoració del el VII^è centenari de la mort del «fill major de nostra raça». Per tot arreu celebraren festes, se firmaren articles, les musSES inspiraven poesies, s'impartien conferències, contemplàvem representacions, dibuixaven quadres, naixien grafits... Tot Mallorca es bolcà amb conèixer, descobrir, propagar i fer resplendir la gegantesca figura del beat Ramon Llull. I Algaida no quedà enrere, ans al contrari, em sembla, sense haver-ho estudiat, que no hi ha cap ciutat ni poble de Mallorca que amb tant d'interès, il·lusió i entusiasme hagi organitzat i preparat tantes i tantes activitats de cara a reconèixer la brillantor d'una estrella tan resplendent, alligadora i exemplar com el nostre Beat.

Crec que és molt d'agrair a l'Ajuntament d'Algaida que, amb la comissió Llull, s'entregàs en cos i ànima a Ramon.

Si Ramon fou el qui va ser fou perquè s'enamorà perdudament de l'Amat, d'aquell que des de la creu el cridà una i una altra vegada perquè

fos el seu rodamón i l'anunciàs i convertís pagans, sarraïns i jueus al qui fou la Llum de tot el món conegut.

Pel seu Amat deixa l'amada i fills. Pel seu Amat s'entrega al pelegrinatge i a la penitència. Pel seu Amat estudia i escriu. Pel seu Amat proposa plans apostòlics a concilis, papes i bisbes. Pel seu amat vol morir màrtir d'amor.

En aquest enamorament el podem titular la «mística de Ramon Llull». Mn. Joan Roig parla d'aquesta mística i afirma:

El místic és el qui està totalment unit amb Déu, és el qui viu en Déu, el qui viu Déu. I vull remarcar un fet prou conegut: el camí d'unió amb Déu no és altre que l'amor al proïsme. No endebades Déu s'ha encarnat en l'home i s'ha volgut identificar en l'home (Mt 25,31-46). [...]

L'amor immens a Déu és la garantia de la seva unió amb Ell. [...]

Llull és un místic total, i és una font per als místics. No endebades la tradició li atribueix el títol de Doctor Il·luminat, per qui si no per l'Esperit Sant.

Aquest amor, aquesta mística, aquesta unió amb Déu l'impulsa a l'activitat missionera i al martiri, si no fou cruent en el cos, ho va ser de desgèn en l'ànima. Tenia set d'amor —d'unió amb Déu— i va morir d'amor.

El Beat Ramon fa referència sempre a un fet decisiu: l'aparició que ell va tenir de Jesús Crucificat als seus trenta anys, estant casat, amb dos fills i portant una vida frívola a la cort de Mallorca, aparició que el va portar a la *conversio ad poenitentiam* i al canvi de vida; i, pocs anys més tard, la «il·luminació» que va rebre de Déu sobre l'«Art» per presentar els misteris de la fe cristiana de cara a la conversió dels sarraïns. Diu el *Cant de Ramon*:

Novell saber hai atrobat;
pot-ne hom conèixer veritat
e destruir la falsetat.

XI · EL BEAT RAMON LLULL I L'AMAT

Sarraïns seran batejat,
tartres, jueus e mant errat,
per lo saber que Déus m'ha dat.

Ell mateix subratlla que la seva conversió va tenir tres propòsits; «acceptar de morir per Crist convertint els infeels al seu servei; escriure un llibre, el millor del món contra els errors dels infeels, si Déu li ho concedís, i sollicitar monestirs per a l'ensenyança de diversos idiomes...». (*Vita* 8).

Tota la vida de Ramon Llull va ser fidel a l'esperit que animava aquests propòsits. Els seus escrits van marcant el ritme del seu procés. A la llum del que va escriure, cal dir que tota la seva activitat va anar més enllà del compliment d'una missió o de la fidelitat a una paraula donada. LLULL VIU UNA PROFUNDA EXPERIÈNCIA MÍSTICA DE COMUNIÓ AMB DÉU AL QUAL ES DIRIGEIX COM EL SEU AMAT. Aquesta és la veritable arrel del fenomen històric que fou el Beat Ramon, i aquesta realitat ens depassa, com ens depassen el sentit i els termes de l'experiència dels grans místics, cristians i no cristians. (De la revista *Bon Pastor*).

No em resistesc escriure algunes perles de les moltes que trobam a la seva obra:

L'Amat matinejava
cercant a l'Estimat.
Ja'n troba un vell salmaire,
li dóna'l Déu vos guard.
—Salmaire, bon salmaire,
n'hauríeu vist l'Amat?
—De quan ençà el perderes,
tu que mai l'has deixat?
—Des que mon cor l'estima
ma pensa l'ha ovirat,

puix que totes les coses
me parlen de l'Amat.

Ramon Llull va sentir una ardència imparable d'estimació que el va moure a cercar incansablement, per tots els indrets, a un Déu proper que ens estima sense mesura. Volia que tothom «amàs a l'Amat» com ell l'amava.

Demànàren a l'amic de que era fet:

De l'Amor.

De qui ets: D'Amor.

Qui t'ha engendrat: L'Amor.

On nasqueres: En Amor.

Qui t'ha nodrit: Amor.

De que vius: D'Amor.

Com et dius: Amor.

D'on véns: D'Amor.

On vas: A Amor.

On estàs: En Amor.

—Tens alguna cosa fora d'amor?

Respongué:

—Sí, culpes i danys contra el meu Amat

—Hi ha perdó en el teu Amat

Digué l'amic que en el seu Amat hi havia misericòrdia i justícia,
i per això el seu hostel era entre temor i esperança.

Mossèn Jacint Verdaguer, autor de poesia mística de la més refinada i fervent lul·lista, i encara ritmador d'un bell grapat d'estances de l'esmentat *Llibre d'Amic e Amat* en aquell deliciós volumet pòstum titulat: *Perles del Llibre d'Amic e Amat d'en Llull*. I ja que presentava el llibre del mestre com una síntesi de la seva mística, convé que en citi alguna rimada pel sublim poeta.

Cantaven els aucells
el Càntic de l'aurora;
se despertà l'Amat
qui és alba de la glòria.
Els aucellets del cel
plegaven llur salmòdia,
més ai! l'Amic s'és mort
al puntejar l'aurora. (25)
(...)

I encara vull acabar amb la 163, on Llull i Verdaguer es compenetren i la mística dels dos s'uneixen totalment:

En la presó de l'Amor
presoner l'amic estava:
perquè no'n pogués fugir
el desig l'encadenava,
i era son alt pensament
l'escarceller que el guardava,
mes l'esperança del cel
en sos dols l'aconhortava.
Estant a punt de morir
l'Estimat se li mostrava,
i a la claror de sos ulls
l'Amic se reviscolava.
(Que així sigui per a tots.)

El seu, és un amor torrencial, incontenible, desbordant, que batejava per damunt tots els obstacles i no feia sinó créixer superant les dificultats i entrebancs. De cap manera es podia apagar la seva flamada d'estimació, enmig dels viatges, projectes, estudis, investigacions, treballs i preocupacions... Va cercar de debò la veritat per seguir a Crist fins a les darreres conseqüències, i donar-lo a conèixer per tot arreu.

L'amor a Deu és la clau d'explicació de tota la vida i l'obra lulliana. Si en ell es gran el delit d'esser home d'acció missionera, poeta, filòsof, escriptor, encara es molt més gran el seu amor a Deu, que portà dins el seu cor, i es manifestà en totes les seves tasques.

Menéndez y Pelayo ho reconeixia quan escrigué que Ramon Llull «Es un místico por todas las potencias de su alma; lo es a la manera de San Buenaventura y de los primeros discípulos de San Francisco... El abre la serie de maestros, grandes místicos, y cede la palma solamente a dos o tres de los más grandes del siglo XVI, que le aventajan solamente en la forma artística, flor y fruto del Renacimiento, pero no en su originalidad y en la vivacidad de sus convicciones, ni en la infusión inflamada e impetuosa de los sentimientos afectivos». [...] «La verdadera mística de Ramón Llull se encierra en una obra escrita en prosa, aunque poética en la sustancia»; concepte que, una mica més avall continuava desenvolupant d'aquesta manera: «admirable poesía, que junta, como en un haz de mirra, la para esencia de cuanto especularon sabios y poetas de la Edad Media sobre el amor divino y el amor humano, y realza y santifica hasta las reminiscencias provenzales de canciones de mayo y de alborada, de vergeles y pájaros cantores, casando por extraña manera a Giraldo de Borneil con Hugo de San Víctor».

Ramon Llull ocupa un lloc importantíssim, dins la història de la espiritualitat, especialment a causa de la riquesa doctrinal dels seus escrits. Vol convertir el món a Crist. De fet, la major part de la seva obra té un ardent caràcter apostòlic. Però, tan sols, en una escollida selecció dels seus escrits, diposità la pura essència del seu pensament místic, deixant-nos sentir el ressò de l'inefable col·loqui entre l'amic i l'Amat.

Encara que la mística fou el millor i el motiu del nostre beat de tota la seva obra i les seves correries, crec que puc afirmar que sabia de tot, era una enciclopèdia ambulatant tant li feia escriure de teologia, com de filosofia o tal volta d'alquímia... o de qualsevol ciència coneguda aleshores.

Precursor de l'ecumenisme amb el diàleg que proposava dels cristians amb els jueus i sarraïns. Mirall del que serà el dicasteri actual de la propagació de la fe amb la fundació del col·legi missioner de Miramar. Ramon concep un bon projecte d'actuar els missioners, començant per aprendre la llengua dels àrabs.

Fou a la muntanya de Randa, segurament a terres de la seva propietat, on Ramon en i a la «contemplació» engendrà tot el seu pensament i els seus projectes, que ell l'atribueix a una revelació de Déu. Escriví les seves obres a diferents llocs i en llengües variades, però les engendrà en la contemplació i revelació de la muntanya de Randa, o sigui a Algaida, es per això que Algaida s'havia d'entregar, com s'ha entregat, a la celebració del VIIè centenari del nostre estimat i venerat beat Ramon Llull, tot desitjant que ben prest li puguem dir, resar i celebrar amb el nom de SANT RAMON LLULL, ho esperam i resam perquè sigui prest una realitat, s'ho té ben guanyat per l'entrega vital i existencial al seu AMAT.

Maribel Ripoll Perelló. Doctora en Filologia Catalana per la Universitat de les Illes Balears (2012) amb la tesi *Edició crítica i estudi introductor del Llibre d'intenció de Ramon Llull*. Llicenciada en Filologia Catalana i Lingüística General per la UIB.

Des de l'any 2006 és Magister de la Maioricensis Schola Lullistica. És coordinadora de la Càtedra Ramon Llull de la Universitat de les Illes Balears; secretària del Consell Editor de la revista *Studia Lulliana*; membre del consell de redacció de la revista *Lluc*; membre de

la Comissió Editora del Patronat Ramon Llull i membre del consell editor de la Col·lecció Blaquerna.

A més de col·laborar en diferents publicacions bibliogràfiques, ha publicat diferents articles i ressenyes en revistes nacionals (*Lluc*, *Llengua i Literatura*, *Studia Lulliana*, *Estudis Romànics*) i internacionals (*Zeitschrift für Katalanistik*), fruit de la recerca en els camps del lul·lisme i de la literatura catalana medieval. Fou la Comissionada Autònoma del Govern de les Illes Balears per a la commemoració de l'Any Llull.

XII

L'ANY LLULL

MARIBEL RIPOLL PERELLÓ

El mes de desembre de 2016 s'iniciava un llarg any commemoratiu entorn del setè centenari de la mort de Ramon Llull, efemèride que havia de posar punt pel desembre de 2017. Des de diferents institucions, sovint en col·laboració, s'arribaren a organitzar prop de dos centenars d'activitats amb la intenció de difondre el llegat lullià en tots els àmbits, molt especialment entre un públic heterogeni, fonamentalment no acadèmic. El reguitzell de conferències, cursos, seminaris, tallers, presentacions, exposicions, concerts, sèries televisives, lectures dramatitzades, rutes i excursions, perseguia de fer accessible la figura immensa del savi medieval a tota casta de públic, des d'un vessant actual i, sobretot, des d'una perspectiva històrica i filològica científica, allunyada de tòpics i de falsos mites. Calia, en definitiva, salvar l'escull dels 700 anys de distància temporal i l'obstacle de la complexitat conceptual que caracteritza el coneixement lullià.

Després d'uns mesos de distanciament prudencial entre el present i la voràgine del centenari, podem concloure que l'objectiu de fomentar Llull entre tots els públics s'acomplí amb escreix. El nom del pensador ressonà

arreu i amb força perquè es crearen tot un conjunt de dinàmiques difusores, sovint lligades a la bona voluntat i a la iniciativa valenta de persones voluntarioses i de nombroses entitats cíviques. En aquest context, l'Ajuntament d'Algaida-Pina-Randa hi tengué un paper rellevant. La muntanya de Randa aixoplugava, després de set-cents anys, la iniciativa d'emprendre accions concretes i significatives per donar a conèixer el llegat de qui, a Randa mateix, va viure dues experiències relacionades amb la divinitat que el projectaren cap al món mediterrani. Des dels tres nuclis se sumaren esforços perquè Ramon Llull esdevingués un punt de trobada, cohesionador de valors com l'amistat, la companyonia i la gratitud. Des de les cintes del Cossiers, en les quals es representaven el logotip bell de l'Any algaidí, a la sembra d'una figuera arrelada a la terra, talment com l'arbre lul·lià arrelat en uns principis fermes i que dóna els fruits saborosos després de set segles de difusió constant. Com a comissionada de l'Any Llull 2015-2016 per al Govern de les Illes Balears, vaig tenir el privilegi i el gust de poder col·laborar i assistir a alguns dels actes organitzats, que sempre tengueren dos punt en comú: la qualitat excel·lent de l'esdeveniment i l'elevada presència d'un públic divers i molt agraït.

Sens dubte, l'organització de l'Any Llull a Algaida va suposar una forta embranzida en la tasca necessària de convertir Ramon Llull en un autor familiar, proper, sentit. El savi que va habitar Randa és un dels valors cohesionadors de la nostra cultura i de la nostra identitat: cantar-lo, llegir-lo, actuar-lo, dibuixar-lo, no és altra cosa que retornar-li el digne reconeixement de qui se sent hereu del seu llegat.

Maribel Ripoll Perelló
Càtedra Ramon Llull
Universitat de les Illes Balears

NOVEMBRE 2016. Postal amb la imatge de l'entrada al santuari de Cura l'any 1919, reproduïda a la contraportada del núm. 426 de la revista *Es Saig*.
Còpia digital de Joan Capellà Galmés.

Miquela Sacarès Taberner és llicenciada en història de l'art per la Universitat de les Illes Balears i especialitzada en la figura de Ramon Llull, a qui va dedicar la seva tesi doctoral, i més concretament a la iconografia lul·liana.

Ha publicat nombrosos treballs sobre art. Entre els estudis més rellevants de temàtica lul·liana, destaquen «*Lullianae imagines: la iconografia de Ramon Llull i els*

principals episodis de la seva vida», «“En un instant li venc certa il·lustració divinal”. L'episodi de la il·luminació a la iconografia de Ramon Llull», «“Dispositor sum sanitatis”. El sepulcre de Ramon Llull» i «Imatges i devocions lul·lianes: els processos de beatificació de Ramon Llull» i *Vivat ars lul·liana. Ramon Llull i la seva iconografia*, entre molts d'altres.

XIII

IMATGES LULLIANES: LA ILLUMINACIÓ DE RAMON LLULL AL PUIG DE RANDA

MIQUELA SACARÈS TABERNER

Après doncs, totes aquestes coses, mutà-se'n lo dit reverend mestre alt en una muntanya apellada Randa, la qual no era molt lluny de la sua casa, per ço que aquí millor posqués nostro Senyor pregar e servir e com hagués estat aquí quasi per vuit dies, e un dia estigués contemplant e tenint los ulls vers lo cel, en un instant li venc certa illustració divinal donant-li orde e forma de fer los dits llibres contra los errors dels infidels.

És en relat de la *Vita Coetània* que Llull recorda més vivament el moment de la il·luminació al puig de Randa.

Gairebé cinc anys després de la mort del beat mallorquí es dugueren a terme les primeres imatges destinades a la seva persona, les conegudes miniatures del còdex de Karlsruhe són el punt de partida i les primeres imatges que il·lustren l'episodi de la il·luminació de Ramon Llull al puig de Randa i l'entrevista amb el pastor misteriós que esdevindrà un àngel.

Aquest episodi és el més representatiu i es convertirà amb el més nombrós del cicle iconogràfic de la vida de Ramon. Altres representacions d'aquest conegut passatge es troben a les pintures ubicades a esglésies o a col·leccions particulars i, a més als gravats que apareixen a les impressions de finals de segle XV fins al segle XVIII.

El gravat que es troba a l'incunable lullià llatí *Divi Raimundi Lulli Doctoris illuminati. Ars inventiva veritatis* de l'any 1515, il·lustra l'efígie del puig de Randa, el camí sinuós i serpentejant marca l'ascensionalitat de la muntanya, el camí que surt del nucli urbà, possiblement Ciutat, situat prop d'una serralada, recorre la planura, vorejant la proximitat inversemblant del mar, fins arribar a la cima del puig.

Una primera ermita es localitza als peus de la muntanya, al curucull l'altra ermita, segons els testimonis fou el lloc on el Beat va tenir la il·luminació i construï l'ermita, en el mateix lloc s'edificà el santuari.

A l'angle superior dret uns raigs de llum simbolitzen la il·lustració divina que allà rebé Ramon.

El gravat representa un fet històric, la processó de penitència que es dugué a terme l'any 1507. Ja en el primer quart de segle XV la història confirma les nombroses peregrinacions que des dels pobles veïns es realitzaven en casos de necessitat, principalment quan la pluja era escassa.

Segons es constata a la documentació, el problema de la manca de pluja era preocupant, el dia 5 de febrer de 1507, el canonge Gregori Genovard amb alguns preveres devots i homes d'honor, acompanyats d'uns tres-cents homes, tots penitents, i amb els peus descalços, partiren de Palma al puig de Randa amb un crucifix cantant la lletania i altres devocions. També hi hagué processó de Lluçmajor, Algaida, Montuïri. El canonge pronuncià un sermó i poc després quan davallaven cap Algaida començà a ploure.

El gravat no només reflecteix l'esdeveniment amb la processó que parteix des de Ciutat presidida per un prelat sota pali, i els pelegrins de-

Gravat de l'incunable llatí de Ramon Llull *Divi Raimundi Lulli Doctoris illuminati. Ars inventiva veritatis* (1515).

vots, també es descriuen amb una certa correspondència real tant el tor-
tuós camí com les dues ermites. La imatge prova la gran devoció del po-
ble al beat Ramon i a la mare de Déu de Cura. Cal recordar que a la
devota rogativa el canonge Genovard portava amagada la mandíbula del
Beat, relíquia ben preuada. La imatge es revesteix d'un fort simbolisme,

la devota processó, el sinuós camí i el puig es impregnat pel magnetisme de l'estada que hi féu Ramon Llull, els raigs dibuixats ho demostren, i fins i tot la mida desproporcionada del santuari.

Altres dues pintures que descriuen l'episodi de Ramon Llull i l'àngel són del segle XVII i és realitzaren pel pintor Miquel Bestard ambdues es troben a colleccions particulars. Una d'elles de grans dimensions (113 x 182 cm) es representa en un marc paisatgístic el beat Ramon de perfil, vestit de franciscà barbat i corona de raigs, al seu costat esquerre el llibre obert escrit amb un text en llatí. A la dreta, l'àngel que aprova la doctrina dels seus llibres.

A grans trets podem destriar dos tipus iconogràfics que representen el moment de la revelació de Llull a Randa, el místic contemplatiu o el pietós eremita que prega a prop de l'ermita i un segon model que gaudí de més èxit és el model de Doctor illuminat que escriu el seu llibre gràcies a la inspiració divina.

Hem de tenir present que és en el taller de Bestard on es congrien unes iconografies de temàtica lul·liana molt elaborades i que palesen no sols un coneixement de la doctrina lul·liana sinó també teològic. Això de fet, ho podem observar no sols en aquesta pintura sinó també en altres pintures relacionades amb l'episodi de la il·luminació de Llull. Aquest conjunt de pintures tenen com a trets comuns la seva bona traça, la seva bona qualitat a més d'incloure inscripcions manllevades de textos biogràfics de Llull.

Val a dir que darrera els bons pinzells de Bestard hi havia un creador o inventor i també un patrocinador d'aquestes iconografies. Ens referim a la figura del canonge Bartomeu Llull, gran lul·lista i emprenedor de nombrosos programes iconogràfics lul·lians, la majoria dels quals foren realitzats pel pintor Bestard i del seu cercle.

De les nombroses representacions que il·lustren l'episodi de la il·luminació de Ramon Llull a Randa, l'església parroquial de Randa conserva a la sagristia una de les millors pintures que es coneixen del pintor Miquel Bestard, una rèplica molt semblant es troba al col·legi de Nostra Se-

nyora de la Sapiència de Palma. Les representacions es caracteritzen per Ramon vist de perfil i agenollat, que escriu diversos llibres davant un gran Crucificat. La figura de Jesús ha augmentat, en referència a altres representacions, i ha esdevingut de mida natural, mentre que l'aparició de la Immaculada reforça la idea d'inspiració divina. Hem d'afegir la incorporació d'atributs propis del savi penitent com el tinter, la ploma, els llibres, la calavera, i el presumpte llentiscle situat al darrere del Crucificat. Per remarcar els efectes barrocs emprà un rerefons teatral amb un paisatge urbà caracteritzat per arquitectures fantàstiques i preciosistes que recreen la vida del Beat. El concili de Vienne domina el segon, la reunió es desenvolupa en un marc d'arquitectures clàssiques, un poc imaginàries que representen la ciutat francesa. Llull agenollat exposa les seves peticions davant Climent V, envoltat dels pares conciliars. L'altre episodi que es plasma és el de la conversió dels infidels a la llunyania en el mateix marc arquitectònic, Llull, envoltat per un grup predica. Aquest model creat per Bestard es va difondre com a model convencional i es troba a nombroses esglésies de la illa.

En definitiva podem dir que Randa, no només manté l'empremta lul·liana, sinó que guarda imatges de gran qualitat del solitari de Randa.

L'article «Ramon Llull, un personatge de novel·la» de Miquel Serra Roig fou publicat per primera vegada a la revista *Es Saig*, al número 426, del mes de novembre de 2016.

XIV

RAMON LLULL, UN PERSONATGE DE NOVEL·LA

MIQUEL SERRA ROIG

Ramon Llull és un personatge excepcional per múltiples motius. No és exagerat escriure que la biografia de Llull —que va viure més de 80 anys en una època en què l'esperança de vida era només de 40; que va deixar una vida familiar còmoda per dedicar-se a l'afany de convertir els infidels; que va escriure més de 250 llibres; que va viatjar per tota la Mediterrània i es va entrevistar amb reis, papes i altres governants; que va ser empresonat a terra de musulmans; que va patir naufragis...— és una autèntica novel·la. No és estrany, per tant, que ja des de començaments del segle XVIII disposem de diverses obres de teatre centrades entorn de la figura del beat: *Comèdia del beat Ramon Llull, doctor il·luminat i màrtir de Jesucrist*; *Entremès còmic del beat Ramon...* Ben recentment Guillem Frontera ha dramatitzat a *La galera siciliana* (Leonard Muntaner Editor, Palma, 2016) l'episodi de la confrontació religiosa entre Ramon Llull i l'esclau que li ensenyà àrab.

Però, si hem de fer cas del que diu la contraportada del llibre que a continuació esmentarem, vàrem haver d'esperar a finals del segle XX perquè

qualcú s'atrevís a novel·lar l'aventura humana, literària, filosòfica i humanista que representa la vida de Ramon Llull. Aquest qualcú agosarat va ser l'escriptor català Lluís Racionero i Grau, que l'any 1985 va publicar a l'Editorial Laia —ja desapareguda— la novel·la *Raimon o el seny fantàstic*, una obra avui només trobable en llibreries de segona mà.

Deixant de banda el valor literari en si que té la novel·la, l'obra també és interessant per als lectors algaidins, randins i llucmajorers perquè Racionero, per documentar-se, va viure una temporada a Gràcia. La manera de deixar constància escrita que la seva estada allà va ser profitosa en molts sentits fou la dedicatòria del llibre, a uns «certs ermitans», i una llicència narrativa: la descripció que fa del lloc de retir de Ramon Llull ens recorda molt més Gràcia que Cura, quan els historiadors pressuposen que aquest segon va ser l'indret triat per Llull per a les seves meditacions. Canvi que no li podem retreure a l'autor, perquè recordem que *Raimon o el seny fantàstic* és una obra de ficció, una novel·la, i no una biografia o un llibre d'història.

Per estructurar la novel·la, Racionero divideix la vida de Llull en 51 capítols curts. El número 13 duu per títol «Randa» i en reproduïm un llarg fragment perquè comproveu el que dèiem abans sobre el lloc on es retira el filòsof, i perquè vegeu que, fent companyia a Ramon Llull, hi apareixen dos protagonistes que ens resulten molt familiars.

13. RANDA

Al bell mig de l'illa de Mallorca s'alça una muntanya rodona, erma i poderosa, d'amples espatlles. Allí reberen el seu predi els Llull quan acompanyaren el rei en la Conquesta. Des del cim s'albiren horitzons llunyans en totes quatre direccions: les serralades del nord, el pla de Ciutat, els ametllers de Llucmajor i les rades de llevant. Batut pels vents, aquell indret era, si bé encisador, inhabitable. Llull escollí un lloc a redós de la ventada sota un cingle alve-

olat obert a migjorn, on naixia una font del penyal. La font, en el rabeig d'una cova, regalimava, misteriosament i quieta, aigua de pedra. Allí féu Llull la seva habitació acomodant-se als clivells de la balma. A fora, la muntanya davallava cap a una plana d'ametllers i, més enllà, l'aigua del mar on, a l'horabaixa, el sol s'emmirallava en esplendor rogenca; l'illa, des d'allà dalt tan solitària, s'estenia irreal al cim de la mar daurada, mentre el cingle impressionant i la nit es corbaven sobre l'ermitatge, cobrint-li les espatlles amb la tebior de sol preservada encara a la roca.

Els masovers del predi curaven de procurar-li els aliments necessaris: na Francesca cuinava i en Sebastià li portava menjar una vegada al dia. Ambdós foren un bàlsam de cordialitat per a l'esperit angixat de Raimon; tractant amb ells, la vida resultava clara, neta i senzilla; el món era el seu entorn i els dies discorrien en la inalterable paciència de la naturalesa. Quan anava a casa d'ells, al peu de la muntanya, era com retrobar la llar que a ca seva, a Ciutat, ja no tenia. Ells se'l miraven estranyats, car els neguits d'aquell home, les seves paraules i la vida estranya que portava a dalt del cingle foradat, els semblaven estraforis en un cavaller del seu llinatge.

—Es lleva a mitjanit —explicava Sebastià a la seva dona—, obre les finestres del muret de pedra que hem bastit per cloure la balma, per tal que vegi el cel i els estels, i comença la seva meditació. Quan ha contemplat llargament fins a les matines, diu unes oracions. Després de l'alba, quan jo li vinc a portar esmorzar, em diu algunes paraules del que ha estat meditant. Després d'aquestes paraules me'n vaig a l'hort a treballar en algunes coses i ell surt de la cova i recrea la seva ànima del treball que ha sostingut la seva persona, i esguarda les muntanyes i els plans per trobar-hi alguna recreació. Tan bon punt se sent revingut, entra en oració o en contemplació o llegeix els llibres àrabis que té, fins a l'hora terça. Després jo li preparo algunes herbes o llegums. A l'hort o en algunes coses el senyor treballa

per tal de no estar ocios i a fi que la seva persona tengui major sanitat, i entre migdia i hora nona va a menjar. Un cop ha menjat, se'n torna tot sol a la cova, en la qual fa meditació. Quan ha fet la seva contemplació, després d'una hora, va a esplaiar-se per l'hort i el pou, i per aquells llocs on millor pot alegrar la seva ànima. En acabat dorm per tal que pugui sostenir millor el treball de la nit. Quan ha dormit es renta les mans i la cara, i espera fins que sonen les vespres al campanar del poble. A sol post, segons m'ha explicat, puja dalt del cingle que hi ha sobre la cella i allà s'està en contemplació fins al primer son, esguardant el cel i els estels i meditant sobre els honraments del creador i els falliments que els homes fan en aquest món. En tan gran fixesa de contemplació i en tan gran fervor està que, quan es colga i dorm, el somni li perllonga la contemplació.

Passaren dies i mesos i Raimon continuava orant, llegint i meditant. [...]

Nota final: Si heu tengut paciència de llegir fins aquí, segur que ja heu endevinat qui són els «ermitans» als quals Lluís Racionero dedica el seu llibre.

www.essaig.cat

***es saig* núm. 425 - octubre 2016**

OCTUBRE 2016. Portada del núm. 425 de la revista *Es Saig* que reproduïx la fotografia *A la llum de la lluna* de Jaume Llinàs, que inclosa en l'exposició sobre Ramon Llull de l'Agrupació Fotogràfica d'Algaida.

Titoieta Ràdio és l'emissora municipal d'Algaida.

XV

TITOIETA RÀDIO A L'ANY LLULL

TITOIETA RÀDIO

L'Any Llull va transformar Titoieta Ràdio en la RÀDIO DE LES BÈSTIES. Durant dotze mesos l'emissora es convertí amb l'altaveu dels actes organitzats per celebrar el 700 aniversari de la mort de tan il·lustre personatge.

La primera connexió amb els sons d'aquesta celebració va ser a finals de novembre de 2015, amb motiu l'acte inaugural de l'Any Llull; l'escenari l'església de Randa. A través del 107.7 de la freqüència modulada i a través d'Internet, a l'adreça *www.titoieta.cat*, es pogueren sentir per a tot el món els parlaments de la batlessa, Maria Antònia Mulet, i de la regidora de Cultura, Margalida Garcias Simón, de l'Ajuntament d'Algaida. Així com també les paraules de Pere Fullana Puigserver, responsable de l'assessorament històric i cultural de l'Any Llull. I la conferència de Gabriel Ensenyat i Gaspar Valero sobre *Els paisatges de Llull*, un recorregut visual i amb paraules pels territoris relacionats amb el beat. Bartomeu Sales Mascaró, bibliotecari i tècnic de Cultura de l'Ajuntament va fer de mantenidor.

Una de les protagonistes d'aquest acte va ser l'autora del logotip de l'Any Llull, Pilar Sales, en el qual el perfil de la cara del beat es converteix amb la muntanya de Randa. Quin va ser el procés per crear el logotip, el per què dels colors utilitzats i altres històries relacionades amb aquesta creació ens ho contà Pilar al programa *Dissabte*, una revista radiofònica que emet Titoieta Ràdio cada setmana, entre les 11,00 i les 13,00 hores, i per on passen els protagonistes de la vida del municipi.

No va ser la única que parlà del beat al programa *Dissabte*. Durant tot l'any aprofitarem la celebració per saber que pensaven de Ramon Llull escriptors com Gabriel Janer Manila, Ricard Martínez Pinyol o Sebastià Alzamora, que vingueren a l'estudi del casal Pere Capellà a presentar els seus darrers llibres.

Per *Dissabte* també hi passaren importants estudiosos de Ramon Llull, com la doctora Maria Isabel Ripoll, comissaria de la celebració i llicenciada en Filologia Catalana per la Universitat de les Illes Balears i doctorada amb la tesi *Edició del Llibre d'intenció de Ramon Llull*. O el felanitxer Llorenç Valverde, llicenciat en Matemàtiques per la Universitat de Barcelona i doctor en Informàtica que ens contà quina relació hi podia haver entre en Llull i el món dels ordinadors.

Per altra banda, Titoieta Ràdio, amb col·laboració amb el Taller de lectura fàcil que dirigeix Maria Pia, va enregistrar la lectura d'una adaptació que aquesta havia fet del *Llibre de les Bèsties*. Van ser molts i moltes els lectors i lectores que durant setmanes vengueren a l'estudi de l'emissora a enregistrar les seves lectures. Biel Sales va produir i editar en format digital el conjunt de narracions que hem pogut escoltar, com si d'un serial es tractàs, a través de les emissions de la ràdio. Tots el participants van ser obsequiats amb el disc de l'enregistrament.

Dia 3 de desembre de 2016 va ser el de la cloenda de l'Any Llull i Titoieta Ràdio ve emetre el programa *Dissabte* en directe des de Randa. La terrassa del restaurant Es Cellar ens serví d'estudi; per allà hi passaren alguns del protagonistes de la vida randina: el batle, el rector i una mestre d'es-

cola que, tots els que tenim una certa edat, sempre la recordarem: Dona Aina Amengual.

El mateix dia, talment com amb l'acte inaugural, Titoieta Ràdio va emetre per el tot el món el de cloenda. Va ser al mateix escenari on va començar tot: l'església de Randa, amb els parlaments oficials a càrrec de la batlessa i la regidora de Cultura.

Si a l'acte inaugural la paraula va ser la protagonista, aquesta vegada ho va ser la música. Actuaren l'Orfeó Castelltix, la coral de Sóller Quinta Justa i el Grup d'instruments antics. Van ser els de Sóller els que estrenaren l'obra *Llibre d'Amic e Amat* de Bernat Gerard Quetglas Torrelló, guardonat amb uns del Premis Castelltix 2016.

A punt de complir 30 anys, a Titoieta Ràdio ens sentim molt agraïts per haver pogut participar, tot i que molt modestament però amb molta il·lusió i d'una manera totalment artesana, a la celebració de l'Any Llull.

Gràcies.

XVI

DOTZE MESOS LLULL RECU LL D'ACTIVITATS I IMATGES DE L'ANY LLULL

SETEMBRE 2015

DIJOURS, 8. Primera reunió informativa sobre l'Any Llull. La Regidoria d'Educació i Cultura de l'Ajuntament convocà totes les entitats i associacions del municipi a l'auditori del casal Pere Capella amb la finalitat d'informar sobre el projecte de l'ANY LLULL al municipi d'Algaida i plantejar la implicació de tot el col·lectiu social de Randa, Pina i Algaida en l'organització de la commemoració.

Com a principal resolució, s'acordà la creació d'un grup de feina, la Comissió Executiva, format per un grup d'entitats socioculturals, representació de tot el teixit associatiu, agrupacions polítiques i la Regidoria de Cultura, que assumí la tasca de coordinar les activitats per commemorar el 700è aniversari de la mort de Ramon Llull.

DIJOURS, 17. Constitució de la Comissió Executiva de l'Any Llull, formada per: Associació de Mares i Pares del Col·legi

OCTUBRE 2015. Pilar Salas Barceló, guanyadora del Concurs de Logotip de l'Any Llull, acompanyada de Maria Antònia Mulet Vich, batlessa, i Margalida Garcias, regidora d'Educació i Cultura.

NOVEMBRE 2015. Reproducció de la coberta de l'Agenda Escolar del curs 2015-2016 editada per l'AMPA del CEIP Pare Bartomeu Pou d'Algaida.

Pare B. Pou d'Algaida; Associació d'Artesans d'Algaida, Pina i Randa; Associació Gastronòmica de les Illes Balears; Associació de la Banda de Música d'Algaida; Biblioteca Municipal d'Algaida; Biel Vidal Busquets, batle de Randa; Casal dels Joves; CEIP Pare B. Pou; Confraria Ramon Llull de Randa; Delegació Algaida de l'Obra Cultural Balear; Revista *Es Saig i Es Saig* Digital; IES Llucmajor; Margalida Garcias, regidora d'Educació i Cultura; Maria Antònia Mulet, batlessa d'Algaida; Maria Rafael; Orfeó Castelltix; Pere Fullana Puigserver, coordinador; Titoieta Ràdio; Trotadors d'Algaida i els tres partits amb representació municipal: PSOE, PP i MÉS.

OCTUBRE 2015

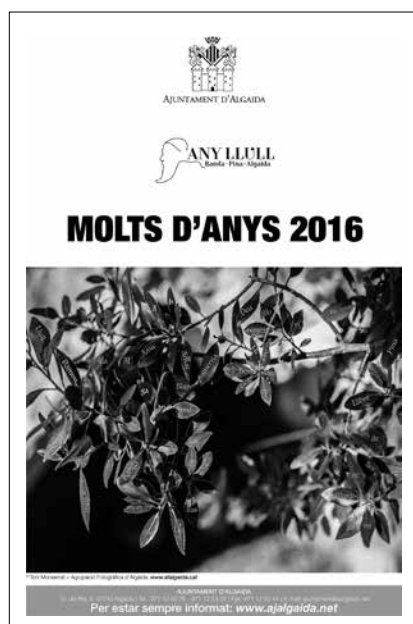
- DIJOUS, 8.** Convocatòria del concurs de logotip identificador de l'Any Llull a Randa, Pina i Algaida 2015-2016.
- DISSABTE, 17.** Titoieta Ràdio, emissora municipal d'Algaida, esdevé *La ràdio de les Bèsties* amb motiu de l'Any Llull.
- DIVENDRES 30.** Pilar Salas Barceló, d'Algaida, llicenciada en Belles Arts per la Universitat Miquel Hernández, guanya el disseny del logotip de l'Any Llull al municipi d'Algaida.

NOVEMBRE 2015

- DISSABTE, 21.** L'agenda escolar de l'AMPA amb la imatge de Ramon Llull. Les cobertes de l'Agenda Escolar de l'AMPA del

DESEMBRE 2015. Sessió fotogràfica amb tots els Ramons i els Llulls del municipi d'Algaida al santuari de Cura, organitzada per la revista *Es Saig*. Fotografia de Jerònia Pou Tomàs.

DESEMBRE 2015. Portada del calendari que anualment edita l'Ajuntament d'Algaida, dedicat a l'Any Llull. Fotografies de l'Agrupació Fotogràfica d'Algaida.

CEIP Pare Bartomeu Pou d'Algaida, reproduïxen el mural «Ramon Llull» elaborat pels nins i nines que, durant el curs 2014-2015, participaren a l'activitat extraescolar de Còmic, dirigida per l'artista Miquel Jaume. Activitat fou organitzada per l'AMPA del CEIP Pare B. Pou d'Algaida.

DIMARTS, 24. Fotografies sobre Ramon Llull a l'Agrupació Fotogràfica d'Algaida. A la web de l'AFA: *www.afalgaida.cat*.

DIJOUS, 26. Instal·lació de les pancartes de l'Any Llull a Algaida, Pina i Randa.

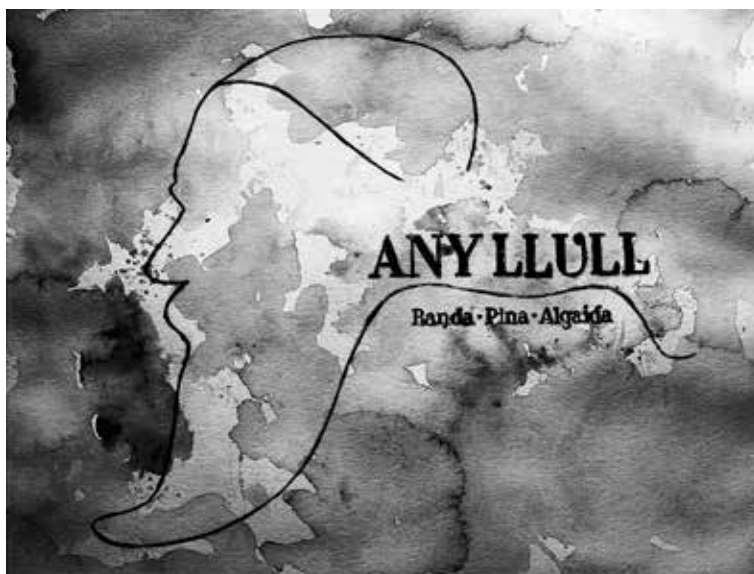
DISSABTE, 28. Acte inaugural amb la presentació institucional de l'Any Llull al municipi d'Algaida. Retransmissió en directe de l'acte per Titoieta Ràdio, *La ràdio de les bèsties*.

Conferència: *Els paisatges de Ramon Llull* a càrrec de Gabriel Ensenyat i Gaspar Valero. Organitzada per l'Ajuntament. Comissió Any Llull. A l'església de Randa.

DESEMBRE 2015

DISSABTE, 12. Sessió fotogràfica amb tots els Ramons i els Llulls del municipi. Activitat organitzada per la revista *Es Saig*.

DIMARTS, 29. El calendari 2016 de l'Ajuntament, dedicat a l'Any Llull, amb fotografies de Toni Monserrat, Biel Munar, Miquel Cano, Jaume Llinàs i Gaizka Taro de l'Agrupació Fotogràfica d'Algaida.

FESTES DE SANT HONORAT I SANT ANTONI
Algaida · Pina · Randa · 2016

DESEMBRE 2015. Portada del programa de Festes de Sant Honorat i Sant Antoni 2016 que reproduceix l'acuarella de Pilar Salas Barceló.

DIMECRES, 30. El logotip de l'Any Llull encapçala el programa de les Festes de Sant Honorat i Sant Antoni d'Algaida, Pina i Randa. La il·lustració de la coberta fou creada per Pilar Salas Barceló, autora del logotip identificador de l'Any Llull.

GENER 2016

DISSABTE, 2. Edició d'un punt de llibre commemoratiu de l'Any Llull de l'Agrupació fotogràfica d'Algaida durant les Festes de Sant Honorat i Sant Antoni.

XVI · RECULL D'ACTIVITATS I IMATGES DE L'ANY LLULL

PROGRAMA

CANT GREGORIÀ

<i>Victimae paschali laudes</i>	Wipo de Borgonya (c. 995-1048)
<i>Ave maris stela</i>	A nònim segle IX

«Les vies d'amor són llongues e breus
per ço cor amor és clara, pura, nèdea e vera,
subtil, simple, forta, diligent, llugorosa,
abundosa de novells pensaments
e d'antics remembraments.»

Llibre d'Amic e Amat, 69

CANTIGAN. 100

<i>Santa Maria, strela do dia</i>	Alfons X, el Savi (1221-1284)
-----------------------------------	-------------------------------

«Amor és aquella cosa qui los francs met en servitut,
e a los serfs dóna llibertat.»

Llibre d'Amic e Amat, 294

LLIBRE VERMELL DE MONTSERRAT, ANÒNIM SEGLE XIV

<i>Ils set gotxs</i>	Dansa
<i>Stella splendens</i>	Organum a dues veus
<i>Splendens ceptigera</i>	Caça a tres veus
<i>Polorum Regina</i>	Dansa
<i>Ad mortem festinamus</i>	Dansa de la mort

«Cridà amic en alt a les gents,
e dix que amor los manava que amassen
en anant e en seent,
en veillant e en durment,
en parlant e en callant,
en comprant e en venent,
en plorant e en rient,
en plaer e en llanguiment,
en guanyant e en perdent;
e en quals que coses feessen,
en totes amassen,
cor d'amor n'havien manament.»

Llibre d'Amic e Amat, 77

CANÇONS DE TROBADORS

<i>Kglenda Maia</i>	Rimbau de Vaqueiras (1180-1207)
<i>E-z ieu am tal ques bo e bell</i>	Reina de Mallorca (segle XIV)
<i>Sibil-la provençal</i>	Anònim segle XIII

ESTRENA

<i>Ils vies d'amor</i>	Antoni Mulet, 2015
------------------------	--------------------

GENER 2016. Programa del Concert de Sant Honorat de l'Orfeó Castellitx:
Les músiques de Ramon Llull.

DISSABTE, 16. Concert de Sant Honorat de l'Orfeó Castellitx: *Les músiques de Ramon Llull*. Mostra de música religiosa i profana dels segles XIII-XIV i composicions dedicades a Ramon Llull o inspirades en la seva obra, amb la col·laboració dels Xeremiers d'Algaida i Biel Majoral. Organitzat per l'Orfeó Castellitx amb la col·laboració de l'Ajuntament d'Algaida. A l'església d'Algaida.

DISSABTE, 16. Mostra *ILM, sis pintures i unes paraules* al Molí d'en Xina a càrrec de Sebastià, Agustí i Víctor. Seguidament, *Unes paraules. Ramon Llull: 1. Precursor informàtica?*, Sebas-

GENER 2016. Punt de lectura que amb l'escultura de Ramon Llull del retaule de l'altar major de l'església parroquial d'Algaida, editat per l'Agrupació Fotogràfica d'Algaida.

COL·LECCIÓ PROTAGONISTES
RAMON LLULL
EL VIATGER DE LA PARAULA

MARIBEL RIPOLL PERELLÓ

illa
 EDICIONS

GENER 2016. Coberta del llibre *Ramon Llull. El viatger de la paraula*. A la imatge inferior, Maribel Ripoll durant la seva intervenció, acompanyada per Margalida Garcias i Gabriel Bibiloni. A l'acte també hi intervingué l'editor Pere Garcia.

tià Vives Cloquell; 2. *Filòsof*, Agustí Puigserver Miralles; 3. *Foll d'amor*, Víctor Andreu. Activitat organitzada per l'Associació Cultural Algaida al Molí d'en Xina.

DIVENDRES, 22. Presentació del llibre: *Ramon Llull: el viatger de la paraula* de Maribel Ripoll Perelló (Illa Edicions, 2015) a càrrec de Gabriel Bibiloni Trobat i Pere Garcia, editor. L'acte fou retransmès en directe per Títoietà Ràdio, *La ràdio de les bèsties*. Organitzada per l'Ajuntament d'Algaida. A l'auditori del casal Pere Capellà d'Algaida.

DIVENDRES, 22. Creació del Racó Llull a la Biblioteca municipal d'Algaida, que recollí una selecció de publicacions (llibres, audiovisuals i publicacions periòdiques) del Fons de la biblioteca, tant per a adults i com per a infants, relacionades amb Ramon Llull.

DISSABTE, 23. Ruta de Ramon Llull: Randa i Cura. Amb Gabriel Ensenyat i Gaspar Valero. Itinerari: Església de Randa, font de Randa, santuari de Sant Honorat, santuari de Cura, cova de Ramon Llull. Organitzat per Grup Segall-Caires Culturals.

DIUMENGE, 24. Missa al santuari de Cura en commemoració de la Conversió del beat Ramon Llull. Predicà Mn. Gabriel Ramis Miquel, postulator de la causa de canonització de Ramon Llull. Hi cantà l'Orfeó Castelltix.

DISSABTE, 30. Taller de màscares del *Llibre de les bèsties* de Ramon Llull. Dirigit a infants a partir de 3 anys. Organitzat per l'Asso-

GENER 2016. Racó Llull que es muntà a la Biblioteca Municipal d'Algaida.

GENER 2016. Taller de màscares del *Llibre de les bèsties*. Cartell i grups d'infants que participaren a l'activitat.

ciació d'Artesans d'Algaida, Pina i Randa amb la col·laboració de l'Ajuntament d'Algaida. Al casal Pere Capellà.

FEBRER 2016

- DISSABTE, 13.** Visita guiada a l'església de Sant Francesc i a la Catedral de Palma. Visita a l'església de Sant Francesc i al sepulcre de Ramon Llull. A càrrec del P. Gori Mateu. Seguidament, visita guiada a la catedral de Palma a càrrec de Mn. Joan Darder, canonge de la Seu. Organitzada per la Confraria Ramon Llull de Randa i l'Associació Joves de Randa, amb el suport de l'Ajuntament d'Algaida.

MARÇ 2016

- DISSABTE, 5.** Sembrada d'una figuera de la varietat Beat Ramon, procedent des Figueral de Son Mut Nou. Donada pel senyor Montserrat Pons Boscana a Randa en commemoració de l'Any Llull. Organitzada per la Confraria Ramon Llull en col·laboració amb l'Ajuntament d'Algaida. A l'hort de Son Romeguera (Randa).
- DISSABTE, 5.** Conferència *Ramon Llull: Home de ciència, home d'acció* a càrrec del Dr. Damià Contestí i Sastre d'Esthàcar o.s.s. Organitzada per la Confraria Ramon Llull. A l'església de Randa.
- DIJOUS, 10.** L'Associació d'Artesania d'Algaida, Pina i Randa creà una línia de productes artesanals per commemorar l'Any Llull: rajoles, imants, punts de llibre, galetes medievals, entre altres coses.

FEBRER 2016. Visita guiada al convent de Sant Francesc i a la Catedral de Palma.
Organitzada per la Confraria Ramon Llull i l'Associació Joves de Randa.

MARÇ 2016. Sembrada d'una figuera de la varietat Beat Ramon a Randa. A la fotografia, Antoni Cerdà, Montserrat Pons, Gabriel Vidal i Margalida Garcias.

MARÇ 2016. Les representants de l'Associació d'Artesania d'Algaida, Pina i Randa, amb la batlessa i les regidores de Promoció Econòmica i de Cultura i mostra dels productes artesanans Any Lluïl.

MARÇ 2016. Taller gastronòmic: *Ramon Llull, cruïlla de camins.*

DIVENDRES, 11. Taller gastronòmic: *Ramon Llull, cruïlla de camins* a càrrec d'ArqueoMallorca. Taller de degustació històrica que proposa, a través de la cuina mediterrània, un viatge en el temps, un viatge al període medieval, a l'època del filòsof i escriptor mallorquí. *Cruïlla de camins* recull l'esperit de Ramon Llull, una persona preocupada per conèixer, estudiar i entendre les diferents societats que convivia al Mare Nostrum: la jueva, la cristiana i l'àrab. Amb la creació i adaptació de diferents plats que recullen aquestes tradicions, pretenem acostar-nos a la persona i al món de Ramon Llull. Organitzat per l'Associació de Cultura Gastronòmica amb la col·laboració de l'Ajuntament d'Algaida. Al local de l'Associació: Espai Colomer 15.

DISSABTE, 12. Conferència: *La filosofia de Ramon Llull*, a càrrec d'Agustí Puigserver. Organitzada per la Delegació d'Algaida de l'Obra Cultural Balear. Al local de l'Obra Cultural Balear d'Algaida.

MARÇ 2016. Conferència: *La filosofia de Ramon Llull*, a càrrec d'Agustí Puigserver.

ABRIL 2016. Excursió a peu a les possessions lul·lianes algaidines: la Mata Vella i Pola, organitzada per l'Obra Cultural Balear.

ABRIL 2016. Taller de punts de llibre: Sant Jordi-Any Lluï.

ABRIL 2016

- DIUMENGE, 10.** Excursió a peu a les possessions lul·lianes algaidines: la Mata Vella i Pola, organitzada per l'Obra Cultural Balear. Recorregut: Castelltix, Son Coll, la Mata Vella, Son Llobet i Pola.
- DISSABTE, 23.** Taller de punts de llibre: Sant Jordi-Any Lull. Organitzat per l'Associació d'Artesans d'Algaida amb la col·laboració de l'Ajuntament d'Algaida. Al casal Pere Capellà.
- DISSABTE, 23.** *Música de l'època de Ramon Llull*: Concert de Polissonia. Dins del concerts del Mes de Música a Algaida, ens oferirà un concert de música medieval i renaixentista. Organitzat per l'Associació Banda de Música d'Algaida amb la col·laboració de l'Ajuntament d'Algaida i d'empreses privades. Programes a part. A l'església d'Algaida.

ABRIL 2016. *Música de l'època de Ramon Llull*: Concert de Polissonia.

ABRIL 2016. Mural Ramon Llull de l'artista graffiter Raúl Ruíz, «El niño de las Pinturas», de Granada.

DIJOURS, 28. Pintada del mural Ramon Llull. L'artista graffiter, Raúl Ruíz, «El niño de las Pinturas» de Granada, amb motiu de la celebració de l'Any Llull pintà un mural al pati del casal Pere Capellà i al pati del CEIP Pare Bartomeu Pou. També hi participarà de l'artista mallorquí Joan Aguiló. Aquest, és un acte cultural amb motiu del torneig HM de rugbi de la Platja de Palma, que comptà amb la col·laboració de la Direcció General de Cultura de la Conselleria de Participació, Transparència i Cultura del Govern de les Illes Balears, Cultura, Patrimoni i Esports de Vicepresidència del Consell Insular de Mallorca i del Casal de Joves de l'Ajuntament d'Algaida.

MAIG 2016

- DIUMENGE, 1.** Acte Llull al monestir de Cura. Emmarcat en els actes del 700 aniversari de la mort del beat Ramon Llull. L'Eucaristia fou pel cardenal Lluís Martínez Sistach, arquebisbe emèrit de Barcelona. Comptà amb l'assistència del Bisbe de Mallorca, Mons. Javier Salinas i diversos sacerdots. En el transcurs de la celebració també es va dur a terme la tradicional benedicció dels camps i els fruits. La missa fou cantada per l'Orfeó Castellitx. Activitat organitzada pel Bisbat de Mallorca amb col·laboració de l'Ajuntament d'Algaida.
- DIVENDRES, 13.** Conferència: *Ramon Llull: viatger universal* a càrrec d'Antoni Ginard Bujosa, professor del Departament de Geografia de l'UIB. Dins el cicle de conferències organitzades per la UOM al municipi d'Algaida. Amb la col·laboració de l'Ajuntament d'Algaida. Al casal Pere Capellà.
- DISSABTE, 14.** Taller de galletes Llull a partir d'una recepta medieval i el motlo del logo de l'Any Llull. Dirigit a infants a partir de 3 anys. Acte organitzat per l'Associació d'Artesans i l'Ajuntament d'Algaida. Al casal Pere Capellà.
- DIUMENGE, 15.** I Cursa dels Cinc Cims Trail Randa. Itinerari: Randa, puigs de Son Roig, d'en Rectoria i de ses Bruixes, Randa. Organitzada pel club Trotadors d'Algaida amb col·laboració de l'Ajuntament d'Algaida.
- DIMECRES, 18.** Activitats Ramon Llull al Centre de Dia d'Algaida: Taller de galletes amb el motlo del logo de l'Any Llull. Or-

MAIG 2016. I Cursa dels Cinc Cims Trail Randa.

MAIG 2016. Activitats Ramon Llull al Centre de Dia d'Algaida: Taller de galetes amb el motlo del logo de l'Any Llull.

ganitzat per l'Ajuntament d'Algaida i l'Associació d'artesans d'Algaida, Pina i Randa. Activitat dirigida als usuaris del Centre de Dia. Al Centre de Dia d'Algaida.

DIVENDRES, 20. Jornada de portes obertes al CEIP Pare Bartomeu Pou. Exposició i activitats dels alumnes per mostrar la seva feina feta entorn a la figura de Ramon Llull, triat com a tema transversal l'any 2016.

DISSABTE, 21. Contacontes *Ramon Llull i la muntanya màgica* de Catalina Sales a càrrec de l'autora. Adreçat a infants de 4 a 9 anys. Al casal Pere Capellà, organitzat per l'AMPA, la Biblioteca Municipal i Algaida Solidari.

DIUMENGE, 22. Excursió a peu al monestir de Miramar guiats per Joan Carles Palos. Organitzada per la Delegació d'Algaida de l'obra Cultural Balear i la Comissió Llull, amb la col·laboració de l'Ajuntament d'Algaida.

JUNY 2016

DIVENDRES, 10. Inauguració de l'exposició *L'art de l'Art* de Ramon Llull. Onze joves creadors exposen per commemorar el setè centenari de la mort de Ramon Llull. Organitzada per la Universitat de les Illes Balears. Amb els artistes: Joan Aguiló, Cati Cànoves, Fèlix Coll, Tomeu Coll, Pau Garriga, Damià Matas, Antoni Marí, David Martín, Jaume Orejuela, Gabriela Seguí i Doralice Souza. L'acte d'obertura correrà a càrrec d'Antoni Torres, comissari de l'exposició. A la sala d'exposicions del casal Pere Capellà d'Algaida.

DOTZE MESOS LLULL

MAIG 2016. Jornada de portes obertes al CEIP Pare Bartomeu Pou. Exposició i activitats dels alumnes per mostrar la seva feina feta entorn a la figura de Ramon Llull.

EXPOSICIÓ

L'art de l'«Art» de Ramon Llull

Onze joves creadors exposen per commemorar el vintè aniversari de la mort de Ramon Llull

Divendres, 10 de juny de 2016
20.00 h. inauguració de l'exposició

Cadre d'obres penjat a càrrec d'Artur Torés, coordinador de l'exposició.
Organitzada per la Direcció de les Belles Arts de la Universitat de València i l'Ajuntament d'Algida.

Divendres, 17 de juny de 2016
20.00 h. inauguració de l'exposició

A partir de les 21.00 h. trobareu l'entrada de la mostra amb el grup d'«Art» (Música i espais). A l'entrada del Casal Pere Capello, 22, des de les 21.00 h. trobareu la mostra «Art» (Música i espais).
Organitzat per l'Ajuntament de València i l'Ajuntament d'Algida i l'Associació de les Belles Arts.

La mostra romandrà oberta de dimarts dia 11 a dimarts dia 19 de juny de 2016, de 18.00 a 20.00 h a la Sala d'Exposicions del Casal Pere Capello d'Algida (C/ des Corders, 22. Als diverts, primer pis).

ALGIDA

JUNY 2016. Exposició *L'art de l'«Art» de Ramon Llull*.

DOTZE MESOS LLULL

JUNY 2016. Festa de cloenda de *L'art de l'Art de Ramon Llull* amb el grup O'Veus.

JUNY 2016. Sant Bernat de Menthon 2016 al puig de Randa.

DIVENDRES, 17. Festa de cloenda de la mostra *L'art de l'Art* de Ramon Llull amb el grup O'Veus. A la Sala d'Exposicions del casal Pere Capellà d'Algaida.

DIUMENGE, 12. Sant Bernat de Menthon 2016 al puig de Randa. L'any 2016, en commemoració de l'Any Llull, l'Arreplegada de Grups Excursionistes de Mallorca celebrà el seu patró, Sant Bernat de Menthon, fent l'ascensió nocturna al puig lul·lià més emblemàtic: el puig de Randa. L'acte fou organitzat per la Delegació d'Algaida de l'Obra Cultural Balear i l'Arreplegada de Grups Excursionistes de Mallorca amb el patrocini de l'Ajuntament d'Algaida.

JULIOL 2016

DISSABTE, 9. Presentació del llibre-disc *Llum de Llull* de Max & Cap de Turc (Disset edició). A càrrec de Pere Fullana, escriptor i historiador; Laia Martínez, que parlà dels textos del llibre-disc; Max, autor dels dibuixos i Txema González i Jaume Reus que comentà la música i el disc. En el transcurs de la presentació hi hagué un tast musical del grup Cap de Turc, acompanyat de dibuixos en directe de Max, al ritme de la música. Acte organitzat per l'Ajuntament d'Algaida. Al casal Pere Capellà d'Algaida.

DISSABTE, 16. *Jazz Llull · A R T*. Inspirat en l'Art de Ramon Llull. Versió concert a càrrec de Manel Camp Quartet. Al santuari de Cura. Organitzat pel Consell de Mallorca amb la col·laboració de l'Ajuntament d'Algaida.

PRESENTACIÓ DEL LLIBRE / DISC
LLUM DE LLULL
 De: Max & Cap de Turc

Presentació a càrrec de:

Pere Fullana
 escriptor i historiador
Laia Martínez i López
 parlarà dels textos del llibre
MAX
 autor de les il·lustracions
Txema González
 i **Jaume Reus**
 parlaran de la música
 i del disc i historiador

Dissabte dia **9 de juliol**
 a les 21h al Casal Pere
 Capellà d'Algaida.

En el transcurs de la presentació hi
 haurà un tast musical del grup Cap de
 Turc, acompanyat de dibuixos en
 directe de Max al ritme de la música

DISSET
 EDICIÓ

JAZZ LLULL

A R T

Inspirat en l'Art de Ramon Llull

Dissabte, 16 de juliol de 2016
21.00 h al santuari de Cura

Versió concert a càrrec de Manel Camp Quartet

ENTRADA GRATUÏTA

Hi haurà servei de bus
 inscripcions a les Oficines Municipals
 de la Casa de la Vila d'Algaida
 Tel.: 971 12 53 35 Fins divendres 15 de juliol
 Preu per persona: 3,00 €
 (L'Ajuntament subvenciona part del cost de l'autocar)
 Sortida de la Plaça d'Algaida a les 20.00 h

ORGANITZAT PER:
 Consell de Mallorca
 Departament de Cultura,
 Patrimoni i Esports

AMB LA COL·LABORACIÓ DE:
 ANY LLULL

JULIOL 2016. Presentació del llibre-disc *Llum de Llull* de Max & Cap de Turc i concert *Jazz Llull · A R T*. Inspirat en l'Art de Ramon Llull. Versió concert a càrrec de Manel Camp Quartet.

Música: Manel Camp, compositor. Intèrprets: Manel Camp Quartet: Matthew Simon (trompeta), Horacio Fumero (contrabaix), Lluís Ribalta (bateria), Manel Camp (piano). Rapsode: Joan Crossas. Textos: Ramon Llull. Documentació i tria de textos: Aina Dols. Iconografia, imatge i disseny: Jaume Falconer. Vestuari: Míriam Ponsa i Josep Abril. Producció artística: BgS Pro.

DISSABTE, 23. Inauguració de l'exposició de fotografies sobre Ramon Llull de l'Agrupació Fotogràfica d'Algaida. Organitzada per l'Agrupació Fotogràfica d'Algaida amb el suport de l'Ajuntament d'Algaida. Al l'entrada de l'ala esquerra del casal Pere Capellà.

DIUMENGE 24. Els Cossiers d'Algaida, amb motiu de la celebració de l'Any Llull a Randa, Pina i Algaida, estrenaren una nova cinta commemorativa dissenyada per Jaume Oliver "Torres".

DIUMENGE 24. Inauguració de l'exposició itinerant *Ramon Llull, escriptor, rodamón i màrtir de Crist*. Organitzada per la Comissió Llull del Bisbat de Mallorca amb la col·laboració de la Parròquia d'Algaida. A la capella del Roser de l'església d'Algaida.

AGOST 2016

DIJOURS, 18. Conferència: *Imatges Lul·lianes: Il·luminació de Ramon Llull al Puig de Randa* a càrrec de Miquela Sacarès Taberner, llicenciada en Història de l'Art i especialitzada

DOTZE MESOS LLULL

JULIOL 2016. Dues imatges de l'actuació de Manel Camp Quartet al santuari de Cura.

XVI · RECURS D'ACTIVITATS I IMATGES DE L'ANY LLULL

JULIOL 2016. Exposició de fotografies de l'Agrupació Fotogràfica d'Algaïda.

JULIOL 2016. Exposició *Ramon Llull, escriptor, rodamón i màrtir de Crist*.

DOTZE MESOS LLULL

JULIOL 2016. Els Cossiers d'Algaida, amb motiu de la celebració de l'Any Llull a Randa, Pina i Algaida, estrenaran una nova cinta commemorativa.

AGOST 2016. Conferència: *Imatges Lul·lianes: Il·luminació de Ramon Llull al Puig de Randa* a càrrec de Miquela Sacarès Taberner.

AGOST 2016. I Fira artesanal Ramon Llull.

en la figura de Ramon Llull. La conferència fou presentada per Antoni Cerdà. Acte organitzat per la Confraria del Beat Ramon Llull de Randa i l'Ajuntament d'Algaida. A l'església de Randa.

DISSABTE, 27. I Fira artesanal Ramon Llull. Venda i promoció de productes artesanals i agroalimentaris. Organitzada per l'Ajuntament d'Algaida i l'Associació d'Artesania d'Algaida, Pina i Randa. A Randa

SETEMBRE 2016

DIVENDRES, 2. Concert: *Ramon Llull a la recerca de la Veritat*, cantata infantil per a cor i orquestra de percussió de Francesc Vicens (música) i Sebastià Sansó (text). Hi varen intervenir el cor Vermells de la Seu, Orquestra de mestres del CESAG i Aina Salvà (narradora). Activitat per a tota la família. Acte organitzat per l'Ajuntament d'Algaida. A l'església de Randa.

DIVENDRES, 16. Cicle de conferències Any Llull. *Ramon Llull: identitat i universalitat*, a càrrec de Damià Pons i Pons, doctor en Filologia Catalana per la Universitat de Barcelona i professor de literatura catalana contemporània a la Universitat de les Illes Balears. Organitzada per l'Ajuntament d'Algaida i la Comissió Any Llull. A l'auditori del casal Pere Capellà.

DISSABTE, 24. Visita al figueral de Son Mut Nou. Montserrat Pons fou el donant de la figuera «Ramon Llull» sembrada a Randa.

SETEMBRE 2016. Concert: *Ramon Lluç a la recerca de la Veritat*, cantata infantil per a cor i orquestra de percussió de Francesc Vicens (música) i Sebastià Sansó (text).

SETEMBRE 2016. Cicle de conferències Any Lluç. *Ramon Lluç: identitat i universalitat*, a càrrec de Damià Damià Pons i Pons.

OCTUBRE 2016. Cicle de conferències Any Lluç. Presentació dels tallers de Lectura Fàcil i del *Llibre de les Bèsties* de Ramon Lluç, adaptat per M. Pia Ona Verger Fransoy.

OCTUBRE 2016. Conferència: *Ramon Lluç, l'home que no fa por* a càrrec de Manuel Forcano director de l'Institut Ramon Lluç.

OCTUBRE 2016

- DIVENDRES, 14.** Cicle de conferències Any Llull. Presentació dels tallers de Lectura Fàcil i del *Llibre de les Bèsties* de Ramon Llull, adaptat per M. Pia Ona Verger Fransoy (Illa Edicions, 2016). Organitzat per l'Ajuntament d'Algaida i la Comissió Any Llull. A l'auditori del casal Pere Capellà.
- DISSABTE, 15.** Conferència: *Ramon Llull, l'home que no fa por a càrrec* de Manuel Forcano director de l'Institut Ramon Llull i Doctor en Filologia Semítica per la Universitat de Barcelona. Organitzada per l'Ajuntament d'Algaida i la Comissió Any Llull. A l'auditori del casal Pere Capellà.
- DIUMENGE, 23.** Cicle de conferències Any Llull. *Presentació i col·loqui de la Ruta Lul·liana Mallorquina*. A càrrec del Consell de Mallorca. Organitzat per l'Ajuntament d'Algaida i la Comissió Any Llull. A l'Aula de Gramàtica del monestir de Cura.

OCTUBRE 2016. Cicle de conferències Any Lluç. *Presentació i col·loqui de la Ruta Lulliana Mallorquina.*

NOVEMBRE 2016. Concert de Santa Cecília, la Festa dels Músics a càrrec de la Banda de Música d'Esporles i la Banda de Música d'Algaida. *Coetàniament.*

NOVEMBRE 2016

- DISSABTE, 12.** Concert de Santa Cecília, la Festa dels Músics a càrrec de la Banda de Música d'Esporles i la Banda de Música d'Algaida. *Coetanis Ramon Llull*. Concert de composicions musicals contemporànies a partir de la *Vida Coetània*, *Cant de Ramon*, *Lo Desconhort* i *Llibre d'Amic e Amat* de Ramon Llull. Organitzat per la Banda de Música d'Algaida amb la col·laboració de l'Ajuntament d'Algaida i la Comissió Any Llull. A l'església d'Algaida.
- DIUMENGE, 13.** Excursió cultural per la zona de Campanet per conèixer un dels territoris on la família de Ramon Llull, a més d'Algaida, tengué propietats. Itinerari: Campanet, ermita de Sant Miquel, Gabellí, camí de na Potons, Ullaró i tornada a Campanet. El guia fou Pere Rayó, professor d'Història d'Art. Acte organitzat per la Delegació d'Algaida de l'Obra Cultural Balear amb la col·laboració de l'Ajuntament d'Algaida.
- DIVENDRES, 18.** Cicle de conferències Any Llull. Conferència: *Ramon Llull i la disputa de Barcelona. Ramon Llull més enllà de l'Occident. Llull des de la perspectiva de la ciència* a càrrec del Dr. Llorenç Valverde. Organitzat per l'Ajuntament d'Algaida i la Comissió Llull. A l'auditori del casal Pere Capellà.

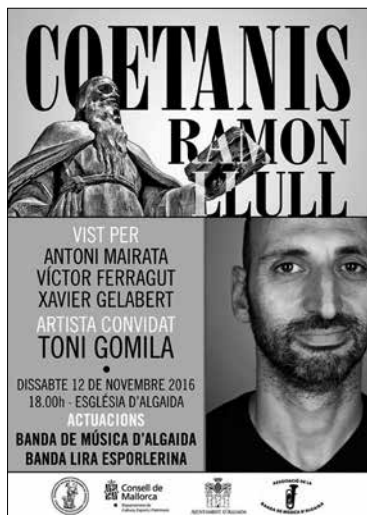
DESEMBRE 2016

- DISSABTE, 3.** Acte institucional de cloenda de l'Any Llull a Randa, Pina i Algaida. Fou transmès en directe per Tivoieta Rà-

DOTZE MESOS LLULL

NOVEMBRE 2016. Excursió cultural per la zona de Campanet per conèixer un dels territoris on la família de Ramon Llull, a més d'Algaida, tengué propietats.

NOVEMBRE 2016. Concert de Santa Cecília, la Festa dels Músics a càrrec de la Banda de Música d'Esporles i la Banda de Música d'Algaida. *Coetanis Ramon Llull*.

dio (107.7 de la FM i a través d'Internet a *www.titoieta.cat*).

- DISSABTE, 3.** Concert de cloenda de l'Any Llull a càrrec de l'Orfeó Castellitx, de Quinta Justa, coral de Sóller i del Grup d'instruments antics. Mostra de música religiosa i profana dels segles XIII i XIV: Cant gregorià, trobadors, cantigas, danses, cant de la Sibilla i estrena de l'obra *Llibre d'Amic e Amat* de Bernat Gerard Quetglas Torelló guardonada amb la Rosa d'Or de la Pau al II Premi Musical en la categoria de Composicions per a Conjunt Coral dels Premis Castellitx 2016. A l'església de Randa.
- DISSABTE, 10.** Teatre: *Phantasticus Ramon Llull*, a càrrec de Produccions Managements. Acte organitzat per l'Ajuntament d'Algaida amb el patrocini del Circuit d'Arts Escèniques del Consell de Mallorca. A l'auditori del casal Pere Capellà
- DIMECRES, 28.** Teatre: *El llibre de les bestioles* a càrrec de S'Hostal des moixos. Espectacle teatral basat en l'obra *El llibre de les bèsties*, de Ramon Llull, una breu i deliciosa novella moral en què l'univers dels animals projecta el món dels homes. Acte organitzat per l'Ajuntament d'Algaida amb el patrocini del Circuit d'Arts Escèniques del Consell de Mallorca. A l'auditori del casal Pere Capellà.

Comiat de l'Any Llull a Randa, Pina i Algaida pronunciat per Margalida Garcias Simón, Regidora d'Educació i Cultura de l'Ajuntament d'Algaida, dissabte, dia 3 de desembre de 2016 a l'església de Randa amb motiu de l'Acte de Cloenda de l'Any Llull al municipi d'Algaida.

XV

PARLAMENT DE CLOENDA DE L'ANY LLULL

MARGALIDA GARCÍAS SIMÓN

COMIAT DE L'ANY LLULL A RANDA, PINA I ALGAIDA

Hem arribat al final d'aquest Any Lullia intens. Per tot arreu, s'han fet actes i esdeveniments per celebrar-lo. El municipi d'Algaida s'hi ha sumat amb ganes i força, amb la convicció que el poder de paraula de mestre Ramon —el seu gran sistema d'argumentació dirigit a tots els públics possibles amb la intenció de la reconversió dels valors socials—, tengués poder entre nosaltres i que fos un cant a l'esperança, que ens despertàs del nostre adormiment i poguéssim construir una bella ciutat on el diàleg i la convivència estiguin per damunt de tot.

A principi de novembre de l'any 2015, des de l'Ajuntament d'Algaida ens vàrem afegir a la commemoració de l'Any Lull. Era una oportunitat, no calia pensar-ho gaire. Teníem recursos i potencial suficient que havíem de reivindicar.

Ens proposarem objectius molt ambiciosos:

- Apropar la figura de Ramon Lull a totes les capes socials com a primer escriptor en llengua catalana.

- Posar en valor la muntanya de Randa, lloc màgic, on Déu IL·LUMINÀ la ment de Llull.
- Universalitzar el municipi d'Algaida, un municipi amb un gran patrimoni cultural, paisatgístic, gastronòmic; amb una identitat pròpia i valors ben arrelats.

Com ho havíem de fer?:

- Utilitzant el mètode: APRENDRE A APRENDRE. Procés didàctic actiu. Implicant la ciutadania del municipi en l'organització i la creació d'activitats al voltant de la figura de Llull.

No podem dubtar que ens ha anat bé, amb els nostres errors, l'Any Llull ha estat: Dinamitzador cultural, ens ha donat a conèixer nous paisatges, ha sensibilitzat la nostra memòria col·lectiva, ha promogut la feina col·lectiva i en grup —COMISSIÓ LLULL—, ha reivindicat la nostra llengua, ha posat en valor el territori.

El projecte ha estat marcat per l'optimisme, la confiança amb els ciutadans. La feina ha estat gratificant; l'adversitat, a moments, no ha estat un fre. El dinamisme ha generat complicitats amb la realitat del municipi. Hem crescut més enllà de les previsions fetes —més de 50 activitats realitzades.

Ens hem fet nostre la metàfora de Llull quan parla d'ART com un conjunt de regles i de preceptes per fer bé alguna cosa o per desenvolupar una activitat, conscient i sincera.

Han estat moltes les entitats, associacions i persones particulars que han aportat el seu granet d'arena fent activitats de tot tipus, format i color; amb esforç i temps dedicat, fent palès de la versatilitat i transversalitat del Beat; mostrant que som un poble actiu, a la vegada que cohesionat, que participa i amb il·lusió es responsabilitza.

Podem afirmar, sense oblidar la nostra humilitat, que hem estat un referent, no només per la quantitat d'esdeveniments, —conferències, concerts, tallers, exposicions, presentacions de llibres, etc.—, sinó també per la qualitat i sobre tot per la constància i continuïtat. Mes a mes anava sor-

tint una agenda en la qual reflectíem tots els actes envoltant l'amfitrió. En cada una, s'ha reflexionat sobre temes quotidians, de forma sensible, amena i desinhibida; intentant copsar la bellesa, el sentit moral, senzill, espiritual, en definitiva més humà de la vida. LLULL ERA HUMÀ.

La responsabilitat ha recaigut en la COMISSIÓ LLULL. Aquesta queda com un precedent de participació ciutadana. La seva finalitat principal ha estat coordinar les actuacions de tots els membres en la commemoració de l'Any i promoure les activitats de les institucions i de la societat en el marc del nostre municipi, de Randa i del puig. Amb la comissió, hem fet un projecte comú. Hem creat UNIÓ, ESFORÇ i XARXA.

Els seus membres són:

- Delegació Algaida de l'Obra Cultural Balear
- *Es Saig i Es Saig Digital*,
- Titoieta Ràdio
- CEIP Pare Bartomeu Pou i AMPA
- IES Lluçmajor
- Biblioteca d'Algaida
- Casal de Joves i Algaida Jove
- Associació d'Artesans d'Algaida Pina i Randa
- Associació Cultura- Gastronòmica
- Associació de la Banda de Música
- Orfeó Castellitx
- Confraria Ramon Llull de Randa,
- Trotadors d'Algaida
- Associació Puig de Randa
- Biel Vidal Busquets, com a batle de Randa
- Així mateix, hi formen part els tres partits polítics amb representació municipal: PSOE, PP i MES.

Tots coincidim en no voler destacar cap dels actes ni activitats: totes i cada una han estat importants, han estat un reflex de responsabilitat; però volem agrair especialment les que han tingut una presència constant tot el curs:

- Al *Saig* pel seus monogràfics i la seva implicació divulgativa entorn a l'il·lustrat; al *Saig Digital* present a tots els actes i escrivint la crònica corresponent;
- A Titoieta Ràdio, LA RÀDIO DE LES BÈSTIES, per la retransmissió d'un gran nombre d'actes, sempre amb un sí per a resposta.
- Al CEIP Pare Bartomeu Pou per haver acostat Llull als nostres joves. Els joves són el futur; necessiten una empenta, coratge i força dels que estam davant, dels que també vàrem ser joves i vam trobar algú que ens va ajudar.
- A Pilar Sales Barceló pel seu logo que ens ha identificat i acompanyat al llarg d'aquesta commemoració.
- El suport rebut del Departament de Cultura del Consell de Mallorca, de la Conselleria de Cultura del Govern de les Illes Balears i de la Universitat de les Illes Balears.

Arribat el punt final ens demanam: I ara què?: ens deim adéu? No. La cloenda ens ha de servir per continuar. Hem creat il·lusió.

Viure el procés ens ha permès créixer en tots els àmbits, tenim eines que ens permeten veure més clar el que el poble necessita, el que realment el mobilitza. Comptem amb espais que permeten la dinamització cultural, ara bé l'equipament s'ha de cuidar, «és com un ésser viu que evoluciona». Només cal posar-hi imaginació, feina i cercar recursos.

Seguirem educant i sensibilitzant. Tots junts crearem un front comú.

Tenim les primeres pedres posades al seu lloc, ara és hora de construir.

Reiteram l'agraïment a tots i totes els que han collaborat, però no podem deixar d'anomenar, si ho permeteu, a persones que la seva feina ha estat constant i perseverant, sense elles no hagués estat possible aquest viatge: Bartomeu Salas Mascaró i Pere Fullana Puigserver; nosaltres, darrera ells, només hem estat uns bons alumnes.

Gràcies de tot cor.

«En el fons, ens entenem per llenguatge i per amor».

La justícia procura pau
i la injúria, guerra.
Les paraules humils són nuncis de pau
i les superbes, de guerra.

Ramon Llull. *Llibre dels proverbis*.

ANY LLULL

Randa · Pina · Algaida

11

edicions
**pere
càpella**

Consell de
Mallorca

■ Departament de Cultura
Patrimoni i Esports

AJUNTAMENT D'ALGAIDA